№ 90 ՈՒՐԲԱԹ, 30 ԱՊՐԻԼԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 30 ԱՊՐԻԼԻ № 90

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տառատողին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆոն № 253

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Սոֆիա Ասլանեան և Իսայ Արղուտեանների ԹԻՒՆԻԲԷԿԵԱՆՆԵՐԸ յայտնում են իրանց խորին շնորհակալութիւնը այն բոլոր անձերին և հիմնարկութիւններին, որոնք թէ անձամբ և թէ նամակներով ու հեռագրերով յայտնել են իրանց ցաւակցութիւնը՝ առաջինի ամուսնու, իսկ երկրորդի եղբօր

Անդրէաս Արղութեանց ԹԻՒՆԻԲԷԿԵԱՆՑԻ

մահվան առիթով։ 477. 1—1

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՍԱԼՈՆ

Ուրբաթ, ապրիլի 30-ին կը կայանայ

«ԱՂԲԻՒՐ-ՍԱՐԱՋԻ»

հրապարակական եւ հանդիսաւոր

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ,

500 առարկաների 5000 №№ (բաժանորդ.) մէջ։ Բոլոր առարկաները դրված են լինելու ի ցոյց և վիճակ տանողներն իսկոյն կը ստանան իրանց վաստակած առարկաները։

—

ՀՐԱՒԻՐՎՈՒՄ ԵՆ Թիֆլիսի բաժանորդները և գաւառ. բաժանորդ. ներկայացուցիչները մինչև ուրբաթ ներկայացնելով բաժանորդ. անդորրագիրը, ստանալ մուտքի ձրի տոմսակ։ Մինչեւ ուրբաթ մուտքի տոմսակը ոչ բաժանորդ մանուկների և աշակերտների համար 50 կ., իսկ մեծերի համար 2 ր.։ Ուրբաթ օրը տոմսակ վերողը երեխաների և աշակերտների համար 1 ր. և մեծերի համար 3 ր.։

ԲՈԼՈՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՆ ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ԵՆ

ԾՐԱԳԻՐ

Տոմսակների ստուգումն. և տուփերի մէջ հանդիսաւոր Թափելու ժամանակ՝ Երգ. նուագ. զրոյց, պար ու պարգեւ։

ՁԱՆ ԳԻՒԼՈՒՄ

վիճակահանութեան և մրցանակաբաշխութեան ընթացքում։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ CABARET

պատշգամբներում և սեղանատանը։ Սրամիտները պարգեւատրվում են souvenir-ներով։

ՀԻԱՍԹԱՓՈՒՄՆ

պատմական հանելուկի հրապարակական լուծումը, որի համար որոշված 1000 ր. գրքեր և պատկերներ մրցանակը ոչ որ չը վաստակեց, (—) եւ (—)

ԱՊԱՀԱՐՋԱՆ

Նոր առաջարկ-զեկուցում-խորհրդակցութիւն։
ՄԿԻՋԲԸ երեկոյեան ճիշդ ժամը 6-ին և վերջը գիշերվայ ժամը $12^3/_4$-ին մեծերի համար։

(ա. օ.) (առ.) 467. 3—3

ԲԺԻՇԿ

Ա. Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ

Նախկին ասիստենտ Մոսկվայի Կայսեր. Համալս. կնախօսական կլինիկայի։ Կանացի հիւանդութիւններ և մանկաբարձութիւն։ Բժշկութեան ֆիզիկական մէթոդներ։ Ընդունելութիւնն ամեն օր՝ առ. ժամը 11—12. Բէբուտովսկայա, 58. Մայիսի 20-ից ընդունում է ԷՍՍԵՆՏՈՒԿՈՒՄ (Главн. кур. д. Курмояровыхъ). Կիսլովոդսկում և Պետտիգորսկում (հասցէն տեղեկանալ գրուպպայի գրասենեակում)։

(օ. մ.) (առ.) 469. 10—2

ԱՆՆՊԱՍՏ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ԴԷՄ

—

Այն ժամանակ, երբ մենք յորդորներ ենք կարդում մարդկանց գնալ գաւառ և աջակցել գաւառի մէջ արթնացնելու ինքնագործունէութիւն և պահպանել այնտեղ եղած կուլտուրական սկզբնաւորութիւնները, մենք նկատում ենք ընդհակառակը ուժեղ հոսանք գաւառից դէպի կենտրոնները։

Գիւղերը զատարկվում են նաև այն տարրերից, որոնք, փոքր ի շատէ դրական դեր էին կատարում գաւառական իրականութեան մէջ։

— Վերջին տարիները անտանելի է դարձել մեր դրութիւնը,—գանգատվում են գիւղական ինտելիգենտներից շատերը։

— Ինչո՞ւ։

— Կրքերը չափազանց գրգռվել են գիւղերում և ամեն բան զոհ է գնում նրանց։ Գիւղերում միշտ եղել են խմբակցութիւններ այս ու այն ազդեցիկի շուրջը։ Այդ խմբակցութիւնները միշտ մաքառել են միմեանց դէմ և մրցել ազդեցութեամբ։ Այժմ, վերջին տարիների անցքերից յետոյ, թէ եղած և թէ նոր գոյութիւն առած խմբակցութիւնների միջև յարաբերութիւնները աւելի սուր արտայայտութիւն են ստացել, մարդիկ հալածում են միմեանց, բանսարկում, զրպարտում և մատնում միմեանց, դժոխք դարձնելով առօրեայ կեանքը գիւղերում։ Եւ միակ ելքն է մնում փախչել այնտեղից, մինչև հանգստանան կրքերը և ստեղծվեն աւելի բարեպատեհ պայմաններ կեանքի համար։

Այդպէս են գանգատները։

Գիւղական իրականութիւնը չէ ձգտում գրաւիչ դարձնել կեանքը գաւառում։ Եւ չէ պաշտպանում այնտեղ երևան եկող թարմ ույժերը աննպաստ պատահարների կործանիչ հարուածներից։

Առաջանում է մի ողբերգական վիճակ։ Գիւղն ինքը խեղդում է այն բողբոջները, որոնք հարկաւոր են իրան վերակազդուրվելու և վերածնվելու համար։

Հարց է ծագում, թէ արդեօք իրանք երիտասարդները մեղաւոր չե՞ն այն բանի մէջ, որ գիւղական իրականութիւնը մերժում է նրանց գոյութիւնը և գործունէութիւնը կեանքի մէջ։

Մեր արած դիտողութիւնները և ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս, որ արդարև վերջին ժամանակներում եղել են ցաւալի և անախորժ դէպքեր, երբ իրանք ինտելիգենտ համարվող տարրերը թոյլ են տուել իրանց մի շարք անհեթեթ և կասկածելի վարմունքներ։ Եւ անշուշտ՝ գիւղական գործողների վրա մեծ պարտաւորութիւն է ծանրանում լինել չափազանց պահանջկոտ դէպի իրանց արարքները։ Բայց գիւղական հալածանքը յաճախ և շատ յաճախ խառնում է միմեանց հետ արդարին և անարդարին, ազնիւին և անազնիւին և դուրս է մղում աւելի շուտ դրական տարրերը գիւղերից, քան բացասական։

Թէ տոհմական խմբակցութիւնները, թէ անգաղափար կուսակցութիւնները, թէ գործողների թոյլ տուած զանցառութիւնները և թէ ընդհանուր կուլտուրական յետամնաց մտածողութիւնը ստեղծել են մի անախորժ քաօս, որի մէջ շատ և շատ դժուարացել է գաւառական գործողների կեանքը։

Երևոյթը տխուր է և գաւառական առաջադիմութեան գործը վտանգված։

Բայց միևնոյն ժամանակ նոյն գիւղական իրականութեան մէջ զգացվում է և օրէ-օր աւելի ու աւելի բարձրացող կերպով հնչվում է բարեփոխութիւնների և կատարելագործութիւնների պահանջը։

Շրջանը, անցողական լինելով, տալիս է միաժամանակ և դրական և բացասական փաստեր։

Ինքը գիւղը որոնում է բարեյաջող ելք իր համար, բայց յաճախ անկարող է լինում նրան գտնել։

Պէտք է աջակցել ժողովրդին դուրս գալու այն քաօսից, որը գոյացել է նրա կուլտուրական առաջադիմութեան շուրջը, և հարթել նրա համար առողջ զարգացման ընթացքի ուղիներ։

Այդ աջակցութեան մասին հոգացող շատ քիչ կայ։

Եւ դա ցաւալի է։

Բայց պէտք է հոգալ. պէտք է միջոցներ ձեռք առնել։

Ա. Քալանթար

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳԱՀԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Լոնդոն, 28 ապրիլի

Գէորգ թագաւորը ազգային սուգի օր յայտարարեց մայիսի 7-ը։ Այրի թագուհի Ալէքսանդրան դիմեց անգլիական ժողովրդին մի գրութեամբ, որի մէջ շնորհակալութիւն է յայտնում համակրութեան համար և յանձնում է իր որդուն ժողովրդի հոգածութեանը այն համոզմունքով, որ իր որդին կընթանայ իր հօր շաւղով։

Կառավարութիւնը որոշեց այս նստաշրջանի ընթացքում պարլամենտ մտցնել մի օրինագիծ այն յայտարարութիւնը փոփոխելու մասին, որ անում է թագաւորը գահ բարձրանալու ժամանակ։ Խօսքը բնագրից մի քանի այնպիսի նախադասութիւններ հանելու մասին է, որոնք կաթոլիկների բացատրութեան համեմատ՝ վիրաւորական են նրանց համար. կաթոլիկները աշխատում էին տուած ֆորմուլայից հանել տալ այն խօսքերը, որոնք կաթոլիկ եկեղեցու ծէսերը անուանում են նախապաշարմունք և հեթանոսական։

Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան և Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչը ժամանեցին Լոնդոնի Վիկտորիա կայարանը լորդ Հէրշէլի, կապիտան Կէմպբէլի և ռուսական դեսպան կոմս Բէնկէնդորֆի ուղեկցութեամբ։ Թագաւորը, թագուհին, Էդուարդ և Հէնրի պրինցները կայարանում սրտագին ողջունեցին բարձր հիւրերին։ Հէնց կայարանում ներկայ էին ռուսաց կառավարութեան պաշտօնեաները, ֆինանսական գործակալ Ռուտկովսկի, ռուսական ընդհանուր հիւպատոսը, դեսպանատան եկեղեցու աւագ քահանայ Սմիրնով։ Բարձր հիւրերը փակված կառքերով գնացին ժողովրդով լցված փողոցների միջով դէպի Բուկինհէմեան պալատը, ուր մնալու են։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 28 ապրիլի

Բուկինհէմեան պալատը գալուց յետոյ կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան դիմաւորվեց այրի թագուհի Ալէքսանդրայի և պրինցուհի Վիկտորիայի կողմից։ Կայսրուհին այցելեց սուգի դահլիճը։

Համայնքների ժողովի նիստը բանալու ժամանակ սպիկէր Էմմօտ կարդաց հեռագիր, որով ցաւակցութիւն էր յայտնվում Պետական Դումայի կողմից։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 28 ապրիլի

Կայսրը հրամայել բարեհաճեց 24 օրով Էդուարդ թագաւորի մահվան համար սուգ պահել Կիէվի հուսարեան գնդում, որի շէֆն էր հանգուցեալը։ (Հ. Գ.)

—

Բրիւսէլ, 28 ապրիլի

Ալբերտ թագաւորը ներկայ կը լինի Էդուարդի թաղմանը։ (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Պետերբուրգ, 28 ապրիլի

Գրողների համագումարի ընդհանուր ժողովում միաձայն հաստատվեցին համագումարի հաշիւը, բանաձևները և ընտրութիւնները, որից յետոյ համագումարը փակվեց։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 28 ապրիլի

Լոնդոնից եկած պրօֆ. Պէրսը ի միջի այլոց պատմում է, որ բոլոր այն լուրերը, իբր ֆինլանդական հարցի առիթով անգլիական հասարակական կարծիքը շատ սուր կերպարանք է ստացել, փքուն են. եթէ համայնքների պալատին բողոք ներկայացվի էլ, կը ստորագրեն միայն 110—120 աշխատաւորականներ և սրանց կողմնակիցներից, որոնք յամենայն դէպս անգլիական հաս. կարծիքը չեն արտայայտում։

—

Բեռլին, 28 ապրիլի

Մի քանի լրագիրներ այժմեանից զատապարտում են բէյխստագի պատգամաւորներին, որոնք մտադիր են ուղերձ ներկայացնել ֆինլանդական հարցի մասին։ (Հ. Գ.)

—

Լօնդոն, 28 ապրիլի

Պրեմիէրը պալատում յայտնեց, որ պալատը նիստերը կը յետաձգէ մինչև մայիսի 26-ը։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 28 ապրիլի

Գաղթականների մակեդօնա - ադրիանապօլսական միութիւնը սըր Գրէյին ուղարկեց ցաւակցական հեռագիր։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 28 ապրիլի

Հաւասը հերքում է Բրիանի մինիստրութեան առաջիկայ հրաժարականի լուրերը։ Հաւասի տեղեկութիւնների համեմատ, խօսքը միայն զինուորական մինիստրի տեղ մի ուրիշ գեներալ նշանակելու մասին է։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 28 ապրիլի

Ի յիշատակ Պիրագօվի բժիշկների համաժողովի վերջնական ընդհանուր ժողովում կարդացվեցին Պիրագօվեան ընկերութեան վարչութեան ընտրութիւնների, ապագայ համաժողովի կազմակերպիչ կօմիտէտի, 1912 թուին ժողովրդական առողջապահութեան ցուցահանդէս սարքելու յանձնաժողովի հետեւանքները։ Հաստատված են սեկցիաների բոլոր որոշումները։ Սալազկինի ճառից յետոյ, որը առաջարկեց ժողովին բողոք յայտնել մարդկային կեանքը բռնի խլելու դէմ, ով էլ լինի դրա կատարողը, համաժողովը աշխատանքները վերջանալու պատճառով փակվեց։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 27 ապրիլի

Բացվեց ռուս երկաթուղիների ներկայացուցիչների ընդհանուր համաժողովը։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ.—Մի խումբ պատգամաւորներ Պետական Դումային առաջարկութիւն արին խոշոր մրցանակներ նշանակել օդագնացութեան համար։ («Б.»)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Սալոնիկ, 28 ապրիլի

Ճակատամարտերը Ջէրնօլէվի լեռներում շարունակվում են։ Ալբանացիները արթուն կերպով պաշտպանում են կիրճը։ Ութ բատալիօնից բաղկացած զօրամասը հարկադրված էր վերադառնալ և գնաց դէպի Լիպլեան։ Պրիզրէնի շրջակայքում ալբանացիների մեծ կուտակում է։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պոլիս, 28 ապրիլի

Պալատում Րիֆաթ փաշան յայտնեց, որ ստացվել է հովանաւորող պետութիւնների պատասխանը, թէ կրետացիների գործելակերպը չի խախտի status quo-ն։ Րիֆաթ փաշայի կարծիքով պատասխանը այնքան էլ գոհացուցիչ չէ, բայց ինչ էլ որ լինի՝ ապահովում է Թիւրքիայի իրաւունքները Կրետէի վրա։ Մեծ վէզիրը մատնանշեց, որ հովանաւորող պետութիւնները բարեացակամ են դէպի Թիւրքիան։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պոլիս.—Ծանապարհների հաղորդակցութեան նախկին մինիստր Գաբրիէլ Նորատունկեանը վերին պալատին մի օրինագիծ ներկայացրեց մինչև սահմանադրութեան յայտարարումը եղած ազգաբնակութեան տուրքերը ամբողջովին նուիրելու մասին։ Օրինագծին տրված է օրինական ընթացք։ («Б.»)

—

Բէյրութ.—Տեղի ունեցան արիւնահեղութիւններ տրամվայի ծառայողների միջև. վերջին ժամանակներս նրանք բաժանվեցին երկու մասի իրանց տնտեսական պահանջների հողի վրա իշխանութեան դէմ, որ կաշառքով կարողացաւ իր կողմը քաշել մի մասին և նրան զինել միւսի դէմ։ («Б.»)

—

Աթէնք.—Տեղս եկաւ ալբանական կենտրօնական կօմիտէտի պատգամաւորութիւնը և բանակցութիւնների մէջ մտաւ յունաց թագաւորութեան հետ Թիւրքիայի դէմ միասին գործելու համար։ Ալբանացիների միսիան սենսացիա առաջ բերեց։ («Б.»)

ԹԷՐԶԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

—

Կ. Պոլսից ստացված վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, Պօղոս եպ. Թէրզեան սինօդի կողմից պաշտօնապէս իրան ուղղված հեռագրերին պատասխանելով յայտնել է իր համաձայնութիւնը. այս կերպով ամեն ձևականութիւն վերջացած լինելով հայ-կաթօլիկ սինօդը հետևեալ պաշտօնական յայտարարութիւնն է հրատարակել.

«Սիւնհոդոս արհ. արքեպիսկոպոսաց և եպիսկոպոսաց պատրիարքութեանս Տանն Կիլիկիոյ, սիւնհոդոսական և կանոնական ընտրութեամբ ընտրեաց ի յաջորդ ամենապ. Պօղոս Պետրոս ԺԲ. Սապպաղեան պատրիարքի հրաժարելոյ, զարհ. գերապ. տէր Պօղոս վարդապետ Թէրզեան՝ եպիսկ. Ադանոյ, անուամբ Պետրոսի ԺԳ.-ի։ Տէր պահեսցէ զնա ընդ երկար աւուրս»։

Ընտրութեան այս արդիւնքն անմիջապէս ի պաշտօնէ հաղորդվել է Հռոմ, կաթօլիկ եկեղեցու պետին, և Կ. Պոլսում Բ. Դրան։ Առաջինի կողմից Կ. Պոլսի նուիրակ մօնսինեօր Սարդի անձամբ պատրիարքարան գնալով յայտնել է իր խնդակցութիւնը կատարված աջող ընտրութեան առիթով։ Իսկ Բ. Դուռը մինիստրների խորհրդում քննելով այս մասին ներկայացված զեկուցումը՝ որոշել է ընդունել և ներկայացնել ի հաստատութիւն սուլթանի։

Կ. Պոլսի բոլոր թէ հայ և թէ օտար՝ ֆրանս., յունական և թիւրք. լրագիրները, խօսելով այս ընտրութեան մասին, մեծ գովասանքներ են ուղղում նորընտիր կաթողիկոս-պատրիարքի հասցէին և տալիս են նաև նրա պատկերը։

Տեղապահ գեր. Գօյունեան եպիսկոպոսի կողմից ամեն կողմ ուղղված հեռագրերի համաձայն, բոլոր հայ-կաթօլիկ եկեղեցիներում յիշում են արդէն նորընտիր կաթողիկոս Պօղոս Պետրոս ԺԳ.-ի անունը։

Թէրզեան պատրիարք հեռագրել է Ադանայից, որ չի մեկնի այնտեղից, մինչև որ Ադանայի և շրջակայքի բազմաթիւ տեղական գործերը կարգի չը բերէ. այս պատճառով սպասվում է, որ նա մայիսի կէսից առաջ չէ կարող հասնել Կ. Պոլիս։

Հայ-կաթօլիկ եկեղեցին՝ հանգուցեալ Ազարեանից յետոյ, որ վախճանվեց 1899 թուին, առաջին անգամ պիտի ունենայ մի հովուապետ, որ ընդհանուր յարգանք և համակրանք գրաւելուց զատ լինի նաև մեծապէս կրթված և հմուտ անձնաւորութիւն։ Բնաւորութեամբ հաստատակամ, մաքուր բարոյականի տէր, անխոնջ աշխատող, կարգապահութեան վերին աստիճանի նախանձախնդիր և խօսելուց աւելի գործել սիրող է նա։ Աստուածաբանական և փիլիսոփայական բարձր ուսմունքից զատ նա հմուտ է նաև օտար լեզուների։ Բացի հայերէնից նա շատ լաւ տիրապետում է նաև թիւրքերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն և լատիներէն լեզուներին, գիտէ նաև անգլիերէն և գերմաներէն։ Պէտք է ասել, որ աստուածաբանական բարձր ուսումն և լեզուագիտութիւնը ընդհանրապէս յատուկ են համաբեա բոլոր հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոսներին։

Ազարեանի մահից յետոյ, դեռ ևս 11 տարի առաջ, ժողովրդի ընտրելին Թէրզեանն էր, բայց Աբդուլ-Համիդի բէժիմը յետ մղեց նրան։ Թէրզեան եպիսկոպոս բռնապետութեան օրով հալածված էր իր ազատական, հայրենասիրական գաղափարների համար։ Մեծ կոտորածներից յետոյ նա գնաց Եւրոպա և այնտեղ բարձրաձայն բողոքեց հայ ժողովրդի վրա կատարված գազանութիւնների դէմ։ Իբրև կաթօլիկ եպիսկոպոս նա աշխատում էր ազդել գլխաւորաբար եւրոպական կաթօլիկ բարձր հոգեւորականութեան վրա, ի նպաստ Թիւրքիայի ընդհանուր հայ նահատակների։ Աբդուլ Համիդը կատաղեց նրա համարձակութիւնից, հալածեց նրան, երբ նա վերադարձաւ Թիւրքիա, և ոչ միայն նրան զրկեց պատրիարքական աթոռը գրաւելուց, երբ հայ կաթօլիկ ժողովուրդը երկու անգամ ուզեց նրան ընտրել, այլ մինչև իսկ հեռու էր պահում նրան մայրաքաղաքից։ Այսպիսի հանգամանքներում Թէրզեան եպիսկոպոս ամբողջ ժամանակ մնաց հեռու, Ադանայում, ուր իր բոլոր ուշադրութիւնը նուիրեց իր հօտի

հոգևոր և մտաւոր զարգացման: Նրա մեծ արժանիքներից մէկն էլ այն է, որ իր Թեմական առաջնորդութեան ամբողջ պաշտօնավարութեան ժամանակ նա ամենամօտ յարաբերութիւն է պահպանել լուսաւորչական հայ հոգևորականութեան և ժողովրդի հետ: Այս պատճառով էլ հայերէն Թերթերը նրա Թեկնածութեան ամենամեծ պաշտպաններն էին: Թէրզեան իր խորին համոզմունքով եղել է միշտ ինչպէս հարազատ և ազգասէր հայ, այնպէս էլ հարազատ և անկեղծ կաթօլիկ, չը զոհելով մէկը միւսին:

Այս է, որ Նրան սիրելի և յարգելի է դարձրել թէ հային և թէ կաթօլիկին:

Ոչ մի հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոս չէ վայելում այն մեծ ժողովրդականութիւնն ամբողջ ազգի, ինչ որ ունեցել է և ունի Թէրզեան:

Նա բնիկ քէօթահեացի է (Փոքր Ասիայում): Իր բարձրագոյն կրթութիւնն ստացել է Հռոմում: Կ. Պոլիս վերադառնալուց յետոյ ամբողջ ժամանակ եղել է ժողովրդի մէջ և վարել է առաջնորդական պաշտօն նախ Բրուսայի և ապա Ադանայի թեմերում: Եպիսկոպոս է օծվել 1892 թւին 37 տարեկան: Իսկ այժմ նա դեռ հազիւ 55 տարեկան է, պահպանելով իր բնածին մեծ եռանդն և աշխատելու կարողութիւնը: Ի սրտէ մաղթում ենք, որ նրա պատրիարքութիւնը ամեն կերպով նպաստաւոր լինի մեր հայ-կաթօլիկ եկեղեցուն և հասարակութեանը:

Սարուխան

ՎԱՐԱԳԻ ՎԱՆՔԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Յիսուն երկար տարիներ անցել են այն օրից, երբ Խրիմեան Հայրիկը Վասպուրականի ժողովրդի մտաւոր լուսաւորութեան առաջին հիմնաքարը դրեց Վարագի վանքում, հաստատելով նրա մէջ տպարան, ամսաթերթ և դպրոց ժառանգաւորների համար:

Ինչպէս յայտնի է, առաջին անգամն էր որ տպագրական մամուլը Հայաստան էր մտնում: Դեռ մինչև օրս պատմում են, թէ ինչպիսի ոգևորութեամբ ճանապարհ են դրել Կ. Պոլսի մի խումբ ազգասէրներ Խրիմեանին, երբ սա տպագրական մամուլն առած հայրենիք էր վերադառնում:

Յիսուն տարի առաջ ոչ նուազ զարմանքի առարկայ էր դարձել գուտտէնբերգեան գիւտը Վանի ժողովրդի համար: Մի հոծ բազմութիւն դէպի Վանի Յանկոյսների եկեղեցին էր վազում՝ տեսնելու, ուր դրված էր մամուլը և ուր նախնական փորձեր էին լինում:

1857 թւի գարնանը Խրիմեան Վարագի վանքը մտաւ, և այն ժամանակից սկսեց Վասպուրականի ժողովրդի մտաւոր վերածնութեան գործը: Այն օրից նա լոյսի, գիտութեան և առաջադիմութեան ջահն եղաւ հայրենիքի համար, իր «Արծուի Վասպուրականի» բերանով, իր ժառանգաւորաց դպրոցով, որից դուրս եկան Սրուանձտեան, Թօփմախեան, Ալուանեան, Փիրղալէմեան, Ամիրջանեան և իրանց դաստիարակի ցուցմամբ գործեցին հայ ժողովրդի մէջ բազմաթիւ աշակերտակիցներով:

Երախտագէտ հայրենիքը տօնելու է այժմ Հայրիկի հիմք դրած Հայաստանի առաջին մամուլի, թերթի և կրթական հաստատութեան 50-ամեակը:

Թիւրքիայի վերջին տարիների աղէտները թէև քանդեցին, աւերեցին այդ կրթական հաստատութիւնը, Վանի 1896-ի կոտորածը վերջին հարուածը տուեց Վարագին, մոխիր դարձրեց նրա հարուստ գրադարանը, իսկ տպարանը՝ բռնակալ կառավարութեան կողմից գրաւվեց երկար տարիներ,—բայց երբ աղէտները վերացան և Վասպուրականի ժողովուրդը փոքր ինչ շունչ առաւ, հոգացող Արծիւը նորից վերանորոգել տուեց իր բոյնը՝ Վարագը, նորից ըստ կարելւոյն յարդարվեց գրադարանը, դպրոցը, ուր այժմ իսկ ուսանում են աւելի քան 60 աշակերտներ, որոնց մեծագոյն մասը Վանի կոտորածի որբերն են:

Նախանցեալ տարի՝ 1907 թ. մարտ ամսին լրացաւ Վարագի դպրոցի, «Արծուի Վասպուրականի» հրատարակութեան և տպարանի 50 տարին: Աննպաստ հանգամանքների պատճառով՝ միայն այժմ է հնար լինում կատարել յոբելեանը յիսնամեայ այն բեղմնաւոր կեանքի, որն ունեցաւ Վարագի մենաստանը:

Ուրախութեամբ լցվեց պանդուխտ վասպուրականցիներիս սիրտը, լսելով թէ Վեհ. Հայրապետը իր հովանաւորութեան ներքոյ է առել Վարագի յոբելեանի հանդէսը: Այդ պատիւը երջանկայիշատակ Հայրիկի համար է, այդ շնորհը՝ Վասպուրականի ժողովրդի համար, որի սիրտը լցված է երախտագիտութեամբ դէպի սիրելի Հայրապետը, որ գնահատում է Վարագի վանքի անցեալը, օրհնում, քաջալերում է՝ ներկան: Խ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆ

Թիֆլիս քաղաքի եւ Թիֆլիսի գաւառի ժամանակաւոր Գենեrալ-Նահանգապետի

Մայիսի 1-ի օրը հասարակական կեանքի նորմալ պայմանները որևէ կերպով խախտելու առաջն առնելու նպատակով, նոյնպէս և՝ այդ օրը կարգ ու կանոնը և խաղաղութիւնը կատարելապէս պահպանելու համար՝ յայտարարում եմ, որ

1) Բոլոր խանութները, կրպակները և այլ առևտր. հիմնարկութիւնները, ֆաբրիկաները, գործարանները, արհեստանոցները և այլ արդիւնաբեր. հիմնարկութիւնները պէտք է որոշված ժամին բաց լինեն և այդ հիմնարկութիւններում աշխատանքները պէտք է տեղի ունենան ինչպէս մայիսի 1-ի օրը, նոյնպէս և յետագայ բոլոր օրերը:

2) Գործակատարները, բանւորները և առևտր. հիմնարկութիւնների բոլոր այլ ծառայողները պարտաւորվում են այդ օրը հիմնարկութիւնները բացվելու սովորական ժամին գալ ծառայութեան:

3) Ներկայ պարտադիր որոշումը խախտողները ադմինիստրատիվ կարգով կենթարկվեն մինչև 3 ամսվայ բանտարկութեան կամ մինչև 3000 ր. տուգանքի:

Ժամ. Գեներալ-Նահանգապետ՝
Գեներալ-մայօր ՐԵԱԲԻՆԿԻՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր-Բայազէտ, 19 ապրիլի

Հասարակական գր.-ընթերցարանը, որ պահվում է Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի միջոցներով, յունվարի սկզբից մինչև այսօր փակ է: Ընկերութեան տեղիս ճիւղի վարչութիւնը բացի այն, որ ոչ մի դրամական միջոց չունի թէ գրադարանապետ վարձելու և թէ լրագիրներ բերել տալու, դեռ ևս պարտքի տակ է՝ անցեալ տարվանից մնացած: Անցեալ 1909 թ. ընթացքում հասարակաց ձրի դասընթացքները, որ կազմակերպել էր ընկերութեան տեղիս ճիւղը, 100 րուբլուց աւելի ծախս նստեց ընկերութեան վրա: Մինչդեռ նրա միջոցները այնքան սուղ են, որ անկարող է թէ որբերը պահել թեմականում և ծխական դպրոցում, թէ կողմնակի նպաստներ հասցնել սրան-նրան և թէ բաց պահել գր.-ընթերցարանը: Եւ այդ պատճառով ստիպված եղաւ մի առ ժամանակ փակ պահել գր.-ընթերցարանը, թէև այդ մի ցաւալի երևոյթ է ընդհանրապէս:

Բայց ինչ կարող է անել Ընկերութեան տեղիս ճիւղի վարչութիւնը այն ծով կարիքների դէմ իր փոքրաթիւ անդամներով, որոնք հետզհետէ խոյս են տալիս անդամագրվելու ընկերութեանը և որոնց թիւը գնալով պակասում է: Օրինակ՝ 1908 թ., երբ ընկերութիւնը վերաբացվեց մեզանում, շատերը սրտով կպան և անդամների թիւը հասաւ 45 հոգու, միւս տարին այդ թիւը իջաւ 25-ի, իսկ այս տարի Ալլահը գիտէ թէ քանի հոգի կանդամակցեն ընկերութեանը, որովհետև մինչև այժմ ոչ ոք չէ նորոգել իր անդամակցութիւնը և ոչ մի կոպէկ չէ մուծել ընկ. կասսան, և այդ տեսակէտից շատ հաւանական է, որ անդամների թիւը բացման օրինաւոր թիւից դէնը չանցնի, այն է՝ միան միայն 15 հոգի... Դա ամօթ է թէ ընկ. տեղական ճիւղի վարչութեանը և թէ մեր յետամնաց քաղաքին, որի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կեր ու խումի, Թղթախաղի, անճոռնի հագուստների և այլ շռայլութիւնների վրա տարեկան մի քանի տասնեակ րուբլիներ է ծախսում, իսկ Բարեգ. Ընկերութեանը զլանում է տարեկան 5 ր. տալ և գործը պատշաճ շրջանի մէջ պահել... Որսորդ

—

Ստաւրոպոլ (Նահանգ.), 20 ապրիլի

Զատկի օրերին մի երկու անգամ առիթ ունեցանք մտնելու տեղիս հայոց եկեղեցին, որտե՞ղ մի օր պատարագին մի փոքրիկ խումբ, տիրացաւ Արշակի ղեկավարութեամբ, քառաձայն երգում էր: Ներդաշնակութիւնը ըստ երևոյթին մեր հանգուցեալ երաժշտապետ Մակար Եկմալեանինն էր, բայց երգեցողութիւնը խիստ անկանոն և խառնափնթոր էր: Մենք զարմանում ենք, թէ բարոյական ի՞ր իրաւունքով երաժշտական բոբիկութիւններ այդպիսի մի պատասխանատու գործի գլուխ են անցնում և հանգուցեալ երաժշտի անմահ աշխատութիւնը այդպէս անխղճաբար ոտնահարում: Վերջապէս չէ՞ որ մեր եկեղեցում յաճախ օտարազգի ժամւորներ են լինում. ինչ գաղափար պիտի կազմեն նրանք մեր եկեղեցական ներդաշնակ երգեցողութեան մասին:

Մեր հոգևոր հայրերը անվերջ գանգատվում են, որ եկեղեցիները միշտ դատարկ են, մի-երկու ինվալիդներն են ժամւորների տեղը բռնում: Բայց ինչո՞ւ չեն ուզում ըմբռնել, որ մեր եկեղեցին ներկայումս ո՛չ մի գրաւիչ բան չունի: Գոնէ երգեցողութիւնը կարողանային կանոնաւորել: Քանի որ մեր տիրացուների անճոռնի երգեցողութիւնները գոյութիւն կունենան, մեր եկեղեցիները միշտ էլ դատարկ կը լինեն:

Աստանդական

—

Վանք գիւղ (Զանգեզ. գաւ.), 17 ապ.

Եղանակներն այս քանի օրս չափազանց տաք են անցնում. չը նայած տեղս սար է, բայց տաքութեան սաստկութեան պատճառով արեգակի տակ կանգնել չէ լինում, այրում է: Վար ու ցանքսը դեռ շարունակվում է: Դաշտերն ու արտերը խանձվում են սաստիկ տաքութիւնից. եթէ անձրև չը գայ մօտ օրերումս, ցանված հացաբոյսերը տօչորվելու են խիստ տաքից:

Այսօր երեկոյեան երկինքը ծածկվեց մութ ամպերով, որից յետոյ մօտ մի օր տեղաց խոշոր կաթիլներով անձրև: Թէև այսքան քիչ անձրևը տօչորված անդաստանի համար քիչ է, բայց դարձեալ օգտակար է: Ամսիս 8—10-ին ձիւնախառն անձրև տեղաց, իսկ 11-ից սկսած մինչև 13-ը թեթև ընդհատումներով տեղաց անձրև: Այս տարի սպասվում է առատ բերք:

Մօտ օրերումս այստեղ մի կով ծնել է երկգլխանի մի հորթ: Այդ երևոյթը մինչև այժմս մի չը տեսնված նորութիւն էր և ամբողջ գիւղացութեան հետաքրքրութեան առարկան էր դարձել: Նախապաշարութեամբ սնված գիւղացին այս երևոյթը բացատրում է մեղքի գաղափարով: Հորթը թէև առողջ էր, բայց որովհետև երկրորդ գլուխը գտնվում էր ճակատի վրա և ծածկում էր իսկական դէմքը, որով փակում էր բերանը և դժուար սնվում, ուստի տէրն աւելի պատեհ համարեց մորթել:

Մի կին անցեալ շաբթում ծնել է մի աղջիկ. չանցած մի 3—4 օր, կրկին ծնում է մի երկրորդ աղջիկ. սակայն այս վերջինս իսկոյն մեռնում է:

Ցորենի գինը շրջանումս բարձրացել է. առաջ պուդը ծախվում էր 1 ր.—1 ր. 10 կ., իսկ այժմս 1 ր. 40 կ.: Սրա պատճառը վերագրում են իբրև Ջուլֆայում հաւաքված զօրքին: Մրմունջ

—

Նոր-Բուխարա, 23 ապրիլի

Ամսիս 22-ին, երեկ. ժ. 9-ին, դաշոյնի մի հարուածով անյայտ ոճրագործը սպանեց Թիֆլիսեցի Սերգէյ Եղիգարովին: Հանգուցեալը 25 տարուց աւելի է, որ բնակվում էր տեղս և վայելում բոլորի սէրը իր հեզ ու քաղցր բնաւորութիւնով: Սպանութիւնը վերագրվում է այն բանին, որ Եղիգարովից մի քանի անգամ փող են պահանջել, սակայն նա առանց կառավարութեան յայտնելու, լուռ ու մունջ առաջ է տարել իր գործը:

Հանգուցեալը թողել է մի հիւանդ եղբայր, որ Եալտայում բժշկվում է, ունի քոյր և փեսայ: Նրա ահագին կարողութեան ժառանգները վերջիններս են: 15,000 ր. պարտքի դիմաց ունի 150,000—200,000 ր., գեղեցկաւորապէս շէնքեր, որոնք Նոր-Բուխարայի մէջ առաջին տեղն են բռնում: Ցանկալի է, որ ժառանգները հանգուցեալի յիշատակը յարգէին մի բարի գործով. նա Զարջօյի ծխական է: Մեր կարծիքով՝ լաւ կը լինէր, եթէ Զարջօյի նիւթականից զուրկ դպրոցին մի գումար յատկացնէին և այդ գումարով յաւէտ յիշվէր նրա անունը, որպէս բարերար:

Թաղումը անցաւ շատ շքեղ. հրաւիրված էին Զարջօյի և Մերվի ծխատէր քահանաները: Նորեկ

ՇՈՒՇԻ-ԵՒԼԱԽ ԿԱՌՈՒՑՎԵԼԻՔ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

Բագու, 15 ապրիլի

Որպէսզի «Մշակի» ընթերցողները ընդհանուր գաղափար ունենան մօտիկ ապագայում Շուշի-Եւլախ կառուցվելիք երկաթուղու արդիւնաբերութեան մասին, մանաւանդ որ մի քանի օրից յետոյ ակցիաները կը սկսեն վաճառվել հասարակութեան մէջ, ուստի առաջ եմ բերում 1909 թ. պաշտօնական տեղեկութիւնը Շուշուց արտահանված և այնտեղ ներմուծված ապրանքի քանակի, ինչպէս և ճանապարհորդների թիւ մասին:

1909 թ. մի տարվայ ընթացքում Եւլախ կայարանում դատարկվել է 188,959 վագոն, իսկ նոյն կայարանից ճանապարհվել է 189,217 վագոն: Այդ գնացքներով ներմուծված են Շուշի և գաւառը հետևեալ տեսակի ապրանքներ. մանուֆակտուրի ապրանք, երկաթ, գալանտերէյնի և բակալէյնի ապրանքներ, զանազան ամանեղէն, շաքար, ալիւր և այլն և այլն: Իսկ Շուշուց և շրջակայ գիւղերից արտահանված են սպիրտ, մտաքս, գինի, մեղր, իւղ, պանիր, մրգեղէն, բուրդ, մորթի, կաշուեղէն, կով, ցուլ, բրինձ, գարի, զանազան կենդանիներ, կաղնի փայտեր և այլն:

Արտահանված և ներմուծված ապրանքի քանակը, չը նայելով ճանապարհների անյարմարութեան և թանգութեան, 2.630,534 փութ է:

Մի տարվայ ընթացքում Բագուից Եւլախ և Եւլախից Բագու վաճառված են երկաթուղային տոմսակներ 61,071 հատ, իսկ բազմաժի տոմսակների թիւը՝ 5741 է: Կան և 1342 տոմսակներ զանազան ապրանքների:

Տեղեկագիրը կազմող ճանապ. հաղորդ. ինժեներ Կ. Ա. Բեզբաշեանը, հիմնվելով փորձերի վրա, յայտնում է, որ այդ թիւը երկաթուղին լինելուց յետոյ կը կրկնապատկվեն:

Ճանապարհորդների տոմսակների արժէքը Եւլախ-Շուշի և ընդհակառակը հետևեալ գներն է նախատեսում. առաջին կարգը՝ 4 ր. 50 կ., երկրորդը՝ 3 ր. 50 կ., իսկ երրորդը՝ 2 ր. 50 կ.: Առաջին և երկրորդ կարգի տոմսակների վրա աւելանում է 5 կոպ. յօգուտ Կարմիր Խաչի ընկերութեան:

Տոմսակների, ներմուծվող և արտահանվող ապրանքների դրամը նախատեսվում է՝ ներկայ պայմանների մէջ՝ 680,179 ր.: Այդ գումարի վրա աւելացվում է նաև այն 40,000 րուբլին, որ գանձարանը և պօստային վարչութիւնը վճարում է ներկայումս Եւլախից Շուշի պօստը տանելիս և յետ բերելիս: Այդպիսով եկամուտը հասնում է 720,179 ր.: Զանազան ծախսեր—ռոճիկներ, կայարանների ծախս և այլն և այլն—ճանապ. հաղորդ. ինժեները նախատեսում է 291,034 ր., հետևաբար՝ զուտ արդիւնք այդ գիծը պիտի ունենայ 429,145 րուբլի:

Գծի ընդհանուր ծախսը, ինչպէս կազմված նախահաշւից երևում է, կը լինի 2.500,000 ր.: Գիծը պիտի Եւլախից անցնէ մինչև Խանբէ-Բաղ կոչված տեղը, այսինքն Շուշուց 11 վերստ մնացած: Այդ 11 վերստը պիտի պատրաստվի երեք տարուց յետոյ:

Ի նկատի առնելով ծախսը և մուտքը՝ այդ գիծը 17% աշխատում է:

Իսկ եթէ գիծը պատրաստվելուց յետոյ կրկնապատկվեց՝ ինչպէս արտահանութիւնը, նոյնպէս և ներմուծումը, ոչ թէ 17% կաշխատէ, այլ 34%:

Մօտ մի միլիօն րուբլու ակցիա Բագուի մի քանի հարուստներ գնել են: Այդ առիթով ես անձամբ Մ. Մ. Սարուխանեանի հետ տեսակցեցի և նրա ուշադրութիւնը հրաւիրեցի մասսայի վրա, որը սրտատրոփ սպասում է ակցիան վաճառելու յայտարարութեան, որպէսզի գնէ: Սարուխանեանը յայտնեց, որ այսուհետև որքան էլ մեծ չափով ակցիա պահանջողներ լինեն, պէտք է մերժէ: 100-ից աւելի չը պիտի տայ: Իսկ մասսայից իւրաքանչիւրը կարող է մէկից սկսած ինչքան ուզենայ վերցնել:

Մի տխուր երևոյթ ևս աչքի ընկաւ այդ երկաթուղու մասին: Տեղիս Թուրք Թերթերից մէկը թոյլ է տուել իրան նկատելու, որ Սարուխանեանը գիծը հայկական գիւղերի մօտերքովն է տանում և, իբր թէ, խարդախութիւն կայ մէջտեղ: Սարուխանեանը այդ մասին բաւական վշտացած է, որովհետև նա մտածում է Ղարաբաղի համար, այլ ոչ հայի կամ թուրքի: Իսկ եթէ բնական յարմարութիւնը հայկական գիւղերին է մօտեցնում, այդտեղ ոչ Սարուխանեանն է յանցաւոր, ոչ էլ ինժեներները:

Ցանկալի է, որ Թուրք Թերթերը փոքր ինչ շրջահայեաց լինեն և ափեղ-ցփեղ լրատուներին ուշադրութիւն չը դարձնեն:

Հասարակութեան վրա ճնշող տպաւորութիւն գործեց «Մշակի» № 65-ում տպագրված Սարուխանեանի կառավարիչ Հ. Տէր-Առաքելեանի նամակը, ուր ի միջի այլոց ասված էր. «...Եթէ այսօր, քանի որ սկիզբն է գործի, այդ տեսակ չարամիտների լուրերը գալու են պղտորելու ժողովրդի միտքը, մենք բնաւ նպատակ չունենք նրանց քննադատութիւններին բացատրութիւններ տալով զբաղվելու և ոչ էլ ժողովրդի կոպէկներին աչք ունենալու և առաջ կը տանենք մեր գործը այն ուղղութեամբ, ինչ որ սկզբումն էինք ծրագրել...»:

Հ. Տէր-Առաքելեան այդ տողերով պատասխանում է Ֆիւղացուն, որը հրապարակ էր եկել «Մշակի» էջերում՝ պղտորելու հասարակութեան միտքը:

Սարուխանեանի կառավարչին մենք կը պատասխանենք. օգտաւէտ և արդիւնաբեր գործը ինքն իրան կը պաշտպանի:

Ձեր ծրագրածը այն էր, որ ամբողջ գործը կապալով յանձնէիք որևէ եւրօպացու և ստանայիք պատրաստի օգուտ, սակայն կայ այնպիսի մի օգուտ, որը եւրօպացին չէ կարող տալ. այդ օգուտի անունը [illegible] ծառայութիւնն է: Իւրաքանչիւր անհատ պարտաւոր է որևէ գործով պիտանի լինել իր մայրենի երկրին: Այդ սրբազան պարտականութիւնը ոչ միլիոններով կարելի է գնել, ոչ էլ վաճառել:

Ս. Պարագաշ

ԲԱԳՈՒԻ ԻՐԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Կտակակատարները կտակ խախտողներ

Անցեալ մարտ ամսի 16-ին Բագուի նահանգական դատարանում քննութեան էր նշանակված դատաստանական մի գործ, արժանի հայ մամուլի ուշադրութեան:

Ի նկատի առնելով հասարակական այն մեծ նշանակութիւնն ու արժէքը, որ ներկայացնում է նա առանձնապէս հայ հասարակութեան համար, կարևոր ենք գտնում վերադառնալ այդ խնդրին և [illegible] գործը [illegible]: [illegible] այդ գործը յարուցված է կտակի խախտման առթիւ, որի մէջ մեղադրվում են թէ կտակատարը ածելու համար նշանակված ժառանգը, որ արդէն մեռած է, և թէ այն անձինք, որոնք կոչված են եղել վերահսկող լինելու:

Կտակի էութիւնը հետևեալն է:

1893 թւին Բագւում մեռնում է կոլլեժսկի սեկրետար Իվան Պավլովիչ Ասրիբէգեանը՝ թողնելով մի կտակ:

Կտակը կարելի է բաժանել երկու մասի. մի մասը ընտանեկան բնաւորութիւն ունի, իսկ միւսը՝ զուտ հասարակական:

Լռութեամբ անցնելով ընտանեկանը, ուր զրկվողները հանգուցեալի ազգականներն են և նրանք էլ այսօր հանդէս են եկել իբրև առաջնակարգ պահանջատէրեր, մենք կանգ առնենք կտակի զուտ հասարակական բնոյթ ունեցող կէտերը վրա, որտեղ զրկվողները հասարակական մի շարք հաստատութիւններն են:

Հանգուցեալի թողած կտակի համաձայն [illegible] վասքը պէտք է ստանար 500 րուբլի, Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութիւնը՝ 300 ր., Շամախու հայուհեաց դպրոցը՝ 200 ր., Բագուի հայուհեաց դպրոցը՝ 200 ր., Շուշու հայուհեաց դպրոցը՝ 500 ր., նրա ծննդավայր Կոնաձոր գիւղը (Զանգեզուրում) եկեղեցի շինելու համար՝ 3000 ր.:

Բացի դրամից՝ նրա հաշւով նոյն եկեղեցու գաւթում պէտք է շինվէր մի սենեակ, որտեղ գիւղի աղքատների զաւակները յաճախելու էին գրագիտութիւն սովորելու: Այդ նպատակի համար կտակում յատկացված է 1000 ր., որի տոկոսների կէսը տրվելու է ուսուցչին իբրև վարձ, իսկ կէսը գործադրվելու է դասական պիտոյքների:

Այդ բոլորի իրագործողը, կտակի համաձայն, պէտք է լինէր հանգուցեալի սիրեցեալ եղբօրորդի Արսէն Ասրիբէգեանը, որին նա դաստիարակել էր ու գիմնազիական կրթութիւն տուել և որին նշանակել էր օրինաւոր ժառանգ:

Ի միջի այլոց, վերջինիս կտակված է եղել և մի մեծ քարաշէն երկյարկանի տուն Բագւում, Մէրկուրիէվսկայա և Գօրչակօվսկայա փողոցների վրա, այն պայմանով, որ կտակողի մահվանից սկսած 30 տարի շարունակ նա տարեկան 1500 րուբլի մուծնի տեղական բանկային հաստատութիւններից մէկն ու մէկը: Այդ գոյացված գումարի տոկոսներով պէտք է հիմնել հանգուցեալի անունով երկու ստիպենդիաներ, մէկը Էջմիածնի ճեմարանում, իսկ միւսը՝ կովկասեան գիմնազիաներից որևէ մէկում կամ թէ Ռուսաստանի բարձրագոյն դպրոցներից մէկում:

Կտակողի կամքն է, որ այդ ստիպենդիաները լինեն նախ իրանց ցեղից, այսինքն Ասրիբէգեաններից, եթէ այդպիսիները կը գտնվեն համապատասխան հասակի, հակառակ դէպքում կարգադրութիւնը վերապահվում է այն դպրոցների վարչութեանը, որտեղ հիմնված են այդ ստիպենդիաները:

Տնից ստացվող եկամուտի մնացեալ մասը ստանում է Արսէնը:

Այդ ժամանակամիջոցում վերջինս իրաւունք չունի ոչ ծախելու այդ տունը և ոչ էլ գրաւ դնելու: Երեսուն տարին լրանալուց յետոյ միայն նա կարող է իսկական սեփականատէրը դառնալ այդ տան:

Սակայն հանգուցեալը այդ իրաւունքն էլ թողնում է նրան պարզորոշ պայմանով. «Եթէ միայն ճշդութեամբ կը կատարէ կտակի մէջ յիշված կէտերը»:

Կտակի կէտերը խախտելու դէպքում նա միանգամայն զրկվում է տան ժառանգութեան իրաւունքից և վերջինս յատկացվում է դարձեալ կրթական նպատակի, այսինքն որ՝ նրա եկամուտներով, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի հայեցողութեամբ, պահվում են իր անունով ստիպենդիատներ Ռուսաստանի բարձրագոյն դպրոցներում:

Այդտեղ էլ նախատեսվում է այն պայմանը, որ ստիպենդիատները Ասրիբէգեանների ցեղից լինեն, իսկ եթէ այդպիսիները չը գտնվեն նրանցից, վերապահել բոլոր համապատասխան անձանց առանց ազգի խտրութեան:

Ահա այդ է կտակի հասարակական նշանակութիւն ունեցող մասը:

Կտակակատարներ նշանակված են ստատսկի սօվէտնիկ Բախիշ-բէգ Ասրիբէգեան, Արշակ Բօղդանիչ Ասրիբէգեան և Ալէքսանդր Բօղդանիչ Ասրիբէգեան:

Վերջիններիս հանգուցեալը կարևոր է համարում յատկապէս խնդրելու, որպէսզի նրանք խիստ հսկողութիւն ունենան Արսէն Ասրիբէգեանի իրաւակարգողութեան և կտակի ճիշդ իրագործման վրա:

Իբրև վկաներ ստորագրել են կտակի տակ Ջումշուդ Առաքելովիչ Մելիք-Հախնազարեան, Բագուի վաճառական Նիկիտ Խրիստաֆօրօվիչ Կաճկաճեան և կոլլեժսկի ասսեսոր Համբարձում Արտէմիէվիչ Իսպրաշեան:

Այժմ տեսնենք ինչ դրութեան մէջ է ընկել այդ կտակը:

Կտակողի մահից անմիջապէս յետոյ, շնորհիւ ժառանգ Արսէնի շուայտ կեանքի թէ բոլորովին այլ և այլ հանգամանքների, 5 տարվայ ընթացքում, երդ.-հաւատարմատար Ա. Ասրիբէգեանը իր ձեռքում ունենում է Արսէնի անունից իրան տրված պարտամուրհակներ 80,000 րուբլի արժողութեամբ. 1899 թւի յունվարի 15-ին նոյն տան վրա մինչոյն Ասրիբէգեանը, յիշեալ մուրհակների համաձայն, արգելք է դնել տալիս և ապա հէնց ժառանգի խնդրանօք միևնոյն օրն էլ տունը վեր է գրվում և առանց օրինական ժամանակամիջոցը պահպանելու, բոլորովին տարօրինակ աճուրդի մէջ, շտապով վաճառքի հանվում:

Եւ այն տունը, որ դեռ ևս Արսէնի սեփականութիւն չէր, չէր կարող գրաւ դրվել և ոչ էլ վաճառվել, աճուրդի մէջ մնում է երդ.-հաւատարմատար Ա. Ասրիբէգեանի վրա, որը և իր հերթին իսկոյն էլ վաճառում է Սէվէրնայա բանկին:

Դէպքից մի ամիս յետոյ մեռնում է Արսէնը առանց որևէ կտակ թողնելու:

Անցնում են տարիներ. հանդէս են գալիս միւս եղբօր զաւակները որպէս ժառանգներ իրանց շահերը պաշտպանելու:

100,000 ր. ժառանգութեան պահանջ են սկսել այսօր մի կողմից Սեդրակ և Յաբէթնակ Ասրիբէգեանները, իսկ միւս կողմից Եկատերինա Յակոբջանեանցը և Բէգզադա Ալամեանցը:

Նրանք պահանջում են վերադարձնել վաճառված տունը, համարելով երդ.-հաւատարմատար Ալէքսանդր Ասրիբէգեանի նշանակել տուած տան աճուրդն էլ անկանոն, և վաճառքն էլ:

Փաստաբանները ընդգծում են նահանգական դատարանին ուղղած իրանց խնդիրքի մէջ, որ այդպիսով հանգուցեալի

կամքի կատարածը, որը [illegible] է գործին, ինքն էլ դուրս է գալիս առաջ [illegible], ինքը [illegible] ու ապա փոխանորդ: Մինչև նա [illegible] պէտք է լինէր ժառանգ խորհրդարանի [illegible] և ընկերները:

Գանգատաւորները պատասխան փաստեր են յիշատակում Բոնիկ-բէգ Ասլիբեկեանի վկայագրերը [illegible]

[illegible] պատասխանում են երգ.-Նաւասարդեանց Գ. Մելիք-բեկեանի, [illegible]

Մելքիսեթ [illegible] պաշտպանում են երգ.-Նաւասարդեանց Շահատունեանին, [illegible] Ասլիբեկեանի [illegible]

Նախագահն դատավորի, ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ [illegible] թողեց գործը առանց քննութեան:

Բողոքի ժամանակամիջոցը լրացաւ մարտի 30-ին և գանգատաւորները ներկայացրին նոր գանգատներ:

Աշխատակից

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Մի քանի տարի է արդէն, ինչ Երևանի նահանգի բոլոր գաւառները գրեթէ լիքն են եաղուբիներով, որոնք Թիւրքիայի հեռաւոր անկիւններից գաղթելով տարագիր են եղել մեր կողմերը՝ թափառելով մի գաւառից դէպի միւս գաւառը: Նրանք թափառում են թէ ամբողջ ընտանիքով—կին, երեխայ, ծեր և այլ երիտասարդ անդամներ միասին—և թէ մենակ մի տղամարդ՝ մի տանից փախած: Նրանցից շատերը, Համիդի թագաւորութեան օրօք, թիւրքական խաժամուժից և սրից ազատվելու համար՝ ապաւինել են ռուսաց քրիստոնեայ երկիրները և գլուխ վերցնելով հայրենի քաղցր օջախից՝ գաղթականութեան ցուպը ձեռք են առել և տարագրվել՝ լոկ իրանց գլուխը պահելու համար... Կան մարդիկ, դասակարգեր այդ թափառական գաղթականների թւում, որոնք թիւրքական ցաւոտ իրականութիւնից դրդված ակամայից թողել են անխնամ իրանց տունն ու տեղը, իրանց ունեցած-չունեցածը և փախել են մեր երկիրը, երեսի վրա թողնելով նաև իրանց հայրենիքում իրանց աչքի լոյսի չափ սիրած հողը...

Թիւրքական անցեալ իրականութիւնը երբ զանազան հալածական պայմաններ էր ստեղծել օրինակ հայ տարրի վերաբերմամբ, դա դեռ միտք ունի և մի որոշ նպատակի է ծառայում, քանի որ հայը, թիւրքական խելամտութեամբ, ճանաչված էր իբրև անհանգիստ տարր, ըմբոստ, յեղափոխական, ուստի նա պէտք է հալածվէր, ճնշվէր, գաղթելով քայքայվէր և ոչնչանար աշխարհի երեսից... Բայց ինչ են արել ղպտիները, եաղուբիները, որոնք դարձեալ ճնշվում, հալածվում—գաղթում են: Չէ՞ որ նրանք խաղաղ են, հեզ, խելացի և խոնարհ: Թիւրքական կառավարութիւնը, մանաւանդ Համիդի վրիժառութեան շրջաններում (եաղուբիները գաղթել են թիւրքաց նախկին ռէժիմի օրօք) գուցէ այնպիսի դրութիւն էր ստեղծել բոլոր քրիստոնեայ ազգերի վերաբերմամբ, որ հալածվում և տարագրվում էին թէ հայերը, թէ ասորիները, թէ եաղուբիները և թէ ղպտիները... Եւ անշուշտ, թիւրքական գազանութիւնը չէր խնայի իր հալածական վերաբերմունքը նոյն իսկ զանազան մահմեդական ազգերի վերաբերմամբ, եթէ սահմանադրութիւնը չը գար սահման դնելու թիւրքական այդ վայրագութեանը...

Թափառական եաղուբիներն այժմ մեր գաւառում պարապում են ժողովարարութեամբ, մուրացկանութեամբ՝ ծանրանալով մեր գաւառական ժողովրդի ծանր և դժուարին դրութեան վրա, քանի որ տեղական ազգաբնակութիւնն այս վերջին մի քանի աղէտալի տարիներում բոլորովին աղքատանալով՝ ինքը նոյնիսկ սոված դրութեան մէջ է ապրում և իր «սև օրը» մի կերպ անցկացնում, էլ ուր մնաց ձրիապէս կերակրել հարիւրաւոր թափառական գաղթականների, որոնք ոչ մի աշխատանքի չեն ձեռնարկում մեզանում: Տեղական բնակչութիւնը շատ ուրախ կը լինէր, եթէ գաղթական եաղուբիները մի փոքր աշխատութիւն ցոյց տային իրան իր հողային աշխատանքների վերաբերմամբ, վարձատրվելով իրանց օրավարձով: Բայց, դժբաղդաբար, նրանք, այդ գաղթականները, աշխատանքի սովոր չեն և նրանց թիկունքը, ինչպէս երևում է, չէ քրտնել մշակութիւն անելու համար, այլ նրանք լոկ ձրիակերներ են և ուրիշ ոչինչ... Զարմանալի չի թւայ, եթէ ասեմ, թէ մի օր նրանց տեսնում էք Գեօզալդարայի, Բասարգեչարի և այլ գիւղախմբերի բարձունքների վրա՝ պարկը շալակներին, դոյլը ձեռքներին՝ հաց, ցորեն, ալիւր, գարի, իւղ և այլն մուրալիս, միւս օր կը տեսնէք շուկայում թրև գալիս՝ մաքուր հագնված, կօշիկները (երկարաճիթք) ոտքերին, երրորդ օրը դարձեալ գիւղի փողոցներում քուրջերով կոլոլված՝ մուրալիս, և այդպէս օր ու տարիներ:

Յիշենք նոյնպէս, որ այդ թափառականները սիրում են խմբվել մեծ թւով իրար մօտ և, իբրև օտարականներ, տասնեակներով ապրում են մի գիւղում, մի նեղ սենեակում, ուր առաջացնում են զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններ: Դեռ լաւ է, որ տեղական վարչութիւնները (օր. Նոր-Բայազէտում) բժշկական քննութեան ենթարկելով յաճախ ախտահանում է նրանց բնակարանները, դէմ դնելով հիւանդութիւններին, որոնք սպառնում են անցնել և տարածվել տեղական բնակչութեան մէջ:

Այս բոլորից յետոյ, սակայն, ցաւօք սրտի պէտք ասել, որ գաղթական եաղուբիները իրանց այդ անաշխատ ձրիակերութեամբ բաւական չէ որ ապրում և մինչև իսկ հարիւրներով փող են յետ գցում, դեռ ևս չեն քաշվում անառակ և ցոփ կեանք վարելուց. Նրանք նոյնիսկ անբարոյականութեան տիպարներ են առաջացնում մեր գաւառական ժողովրդի խաւերում: Ու նրանց բարոյականը շատ ստոր է՝ բերեմ մի օրինակ: Վերջերս մեզանում մի գաղթական ընտանիք մնում է մէկի տանը ապրելիս: Նա իր տան տիրուհուն բռնաբարելու մտքով մտնում է նրա մօտ, բայց կնոջ ամուսինը վրա հասնելով կռիւ է սկսում գաղթական եաղուբիի հետ, որը սրով վիրաւորում է տան տիրոջը կրծքից և անյայտանում... Եւ այդ անում է այն մարդը, որը ձեռք է մեկնում նոյն ժողովրդին, որի աշխատանքով ապրում է, որից ողորմութիւն խնդրում... Ու ուղղակի անառակութիւն է, որ կարող են թոյլ տալ միմիայն անազնիւ եաղուբիները...

Չը մոռանամ յիշել և այն, որ տեղական ժողովրդի մէջ այդ դէպքից յետոյ միտք յղացաւ, որ թափառական այդ մուրացկաններին երկրից, որ քան հնար է, դուրս հանեն, բայց լուրջ ուշադրութիւն դարձնող չեղաւ դրա վրա: Փորձ արվեց համոզելով յետ վերադարձնել իրանց երկիրը, քանի որ սահմանադրութիւնը արդէն մուտք է գործել այդ երկրում, ուր իրանց վերադարձը անհրաժեշտ պայման է՝ իրանց հողը և այլ գոյքը յետ պահանջելու համար: Բայց եաղուբիները ոչ մի համոզման չեկան և ոչ միայն նրանց թիւը չը պակասեց մեզանում, այլ և սահմանադրութեան հրատարակումից յետոյ Թիւրքիայում՝ նորից մեր երկրի գաղթականութեան թիւն աւելացաւ, նոր նոր անդամներ անցնելով մեր սահմանը:

Նոր-Բայազէտ — Գ. Սրնանեան

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչքան էլ առաջ գնայ մի ցեղ, մի ժողովուրդ՝ իր ամենատեսակ հիմնարկութիւններով, բայց եթէ նա չէ առաջադիմում, չէ պարծենում իր դպրոցական հիմնարկութիւններով,—հարուստ էլ կարող է համարվել, երջանիկ էլ, բայց չէ կարող համարվել... լուսաւորված:

Ինչո՞ւ: Որովհետև երբ մի ժողովրդի պակասում է լոյս, նրան պակասում է շատ բան:

Ընդունված է՝ չափել որևէ ժողովրդի մտաւոր լուսաւորութիւնը՝ նրա անդամների գրագիտութեամբ, տարվայ ընթացքում գործ դրած թղթի, սապոնի և այլն քանակութիւնով: Ես կաւելացնեմ դրանց. մի ժողովրդի լուսաւորութեան գործոններից եթէ ոչ միակը, գոնէ գլխաւորը՝ նրա մանկավարժական թերթերն են:

Մեզպէս անգոյն, անտարբեր ցեղից, որ ունի (Կովկասում) համարեա 15 պարբերական թերթ, անշուշտ, չէ կարելի սպասել, որ միաժամանակ ունենայ և գոնէ երկու-երեք մանկավարժական թերթ: Ու նա ունի միայն մէկը՝ «Նոր-Դպրոց»:

Ի՞նչ անենք: Հայերի պէս ժողովրդից,—որ շատ ու շատ՝ աւելորդ և նոյնիսկ վնասակար նպատակների համար՝ նիւթական միջոցներ ունի, իսկ երբ խօսքը գալիս է լուսաւորութեան գործին՝ մտքի, սրտի ու խղճի լուսաւորութեան, հանդէս է բերում, ոչ աւել, ոչ պակաս... իր հոգեկան սնանկութիւնը,—ի հարկէ, չէ կարելի սպասել՝ մէկից աւելի մանկավարժական թերթի:

Սակայն իսկապէս հարցը նրանում չէ, թէ մենք քանի հատ այդպիսի թերթ ունենք. այլ նրանում, թէ ունե՞նք գոնէ մէկ հատիկ:

Եթէ ունենալ է համարվում, երբ, ամեն ամիս, հասնում է ձեր ձեռքը՝ մոխրագոյն կազմով մի վատ թերթ, որ կարող է վաղն էլ չը հասնել...

Եթէ ունենալ է համարվում, երբ այդ ամսագիրը հրատարակվում է՝ գործին նուիրված մի խումբ մարդկանց... ձրի աշխատակցութեամբ..

Եթէ ունենալ է համարվում, երբ—ձրի հրատարակվելուց յետոյ էլ—թերթն ունի ընդամենը 284 բաժանորդ (1909 թւին)...

Եթէ ունենալ է համարվում, երբ այդ 284 բաժանորդից էլ՝ ուսուցիչ և ուսուցչուհի են միայն 94 մարդ, որոնք վճարում են տարին միայն երեք ռուբլի... ու, վերջապէս՝

Եթէ ունենալ է համարվում, երբ այդ 94-ից միայն 45-ն են անդամ կամ անդամուհի «Կովկասեան Հայոց Դպրոցների Ուսուցիչների ու Վարժուհիների Միութեան»...,—այն ժամանակ կը ստանանք մի պատկեր, իսկ և իսկ սազական՝... հայ իրականութեան:

Է. Ք. Ն.

ԱՇՆԱՆԱՑԱՆԻ ԵՒ ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան գործակալների տեղեկութիւնների համաձայն՝ աշնանացանը և գարնանացանը Գանձակի, Երևանի, Թիֆլիսի և Քութայիսի նահանգներում, Կարսի և Բաթումի շրջաններում ամենուրեք բաւարար են, տեղ-տեղ լաւ և նոյնիսկ չեղած լաւ: Քութայիսի և Թիֆլիսի նահանգների (Սղնախի գաւ.) մի քանի տեղերում աշնանացանը վնասվեց քամիներից և երաշտից, իսկ Բաթումի շրջանի մի քանի տեղերում եղանակի փոփոխութիւնից: Ցանքերին մեծ վնասներ են պատճառում դաշտամկները Գորու և Բորչալուի գաւառներում և Արէշում: Քութայիսի նահանգում մի փոքր վնասվել է եգիպտացորենը: Երևանի նահանգում չոռոգված հողերի վրա ցանքսերը քամիների պատճառով տեղ-տեղ դեղնեցին և փչացան:

Բօրժոմի կիրճում նկատվում է աղբիւրների պակասութիւն և չորացումն: Ամենուրեք Անդրկովկասում գալիս են տաք անձրևներ, որոնք նպաստում են բուսականութեան աճման:

Ընդհանուր առմամբ հիմք կայ կարծելու, որ հացի բերքը այս տարի առատ կը լինի:

ՈՐԲԵՐԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Թոյլ տուէք ինձ ևս մի քանի խօսք ասել այդ երեկոյթի մասին:

Հինգշաբթի, ամսիս 22-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին Կ. Հ. Բ. Ը. դահլիճում տեղի ունեցաւ գրական երաժշտական երեկոյթ՝ յօգուտ որբերի:

Զանազան անկիւններից հաւաքած, խեղճ ու կրակ գիւղացու, ողորմելի ու աղքատ քաղաքացու անտէր, անտիրական հայ որբերը տուեցին վերոյիշեալ երեկոյթը տիկ. Սպէնդիարեանի, օր. Շուշանիկի և հայր Սահակ ք. Սահակեանի ղեկավարութեամբ:

Մեր դժբաղդ կեանքի մէջ զանազան դէպքերի, անողոք պատահարների և վատթար ճակատագրի շնորհիւ, հայ որբերը քաղցած ու հիւանդ, ոտաբոբիկ ու տկլոր, ման են գալիս փողոցները, ողորմութիւն աղերսում անցորդից ու դրանով իրանց ողորմելի գոյութիւնը պահպանում, կամ թէ չէ կորչում գոյութեան անսահման կռւի մէջ:

Բայց շնորհիւ հանգուցեալ Խուդադեանի և Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան՝ մի խումբ որբուհիներ, թւով 34, պատսպարվելով հանգուցեալ բարերարի պաշտպանութեան տակ, գտել են երջանիկ և գուցէ նախանձելի դրութիւն, ազատվելով այդ դժբաղդ իրականութիւնից, անխիղճ ճակատագրից: Եւ ահա այդ որբերը, առաջին անգամ որբանոցը հիմնվելու օրից, մի ոյժով տուեցին երեկոյթ: Այդտեղ արտասանվեցին հայերէն, ռուսերէն ոտանաւորներ, երգեց խումբը՝ ղեկավարութեամբ արժանապատիւ քահ. Սահակեանի և երգվեց մի քանի հատ «solo», (չը մոռանանք ասելու, որ չորս հոգի էլ արտասանեցին ֆրանսերէն մի ոտանաւոր): Աչքի էին ընկնում իրանց ընդունակութիւններով օր. Ս. Մելիքեանը իր «solo»-ներով և դաշնամուրի վրա ածելով, իսկ օր. Նալբանդեանը ինքնուրոյն ոտանաւորներով, որտեղ կարծես թէ լալիս էր իր անցած կեանքը և յիշում էր դուրսը մնացած իր նման որբերին:

Համեմատաբար լաւ էին նաև միւսները:

Գրական-երաժշտական բաժնից յետոյ սկսվեցին հայկական և վրացական պարեր, որոնք անցան շատ աջող, մանաւանդ «կինտաուրին», որը հասարակութեանը մեծ հաճոյք պատճառեց:

Ահա այդ բոլորը ապացուցանում են, որ յաճախ շնորքները կորչում են՝ առանց յայտնվելու՝ աղքատութեան ճիրաններում և որ շնորհիւ հանգուցեալ բարերար Խուդադեանի փոշու տակից հանվեցին ու հիմա ցոյց են տալիս իրանց կարողութիւնը և գուցէ ապագայում դառնան օգուտ տուող անձնաւորութիւններ:

Նաև աչքի էին ընկնում իրանց եռանդով ու ցոյց տուած գործով տիկ. Սպէնդիարեանը և օր. Շուշանիկը:

Թող տիկ. Սպէնդիարեանի և օր. Շուշանիկի պէս անձինք օրինակ դառնան մեր հայ օրիորդներին: Թող նրանք իրանց յանձն առած գործը ազնիւ կերպով ի կատար ածեն և դրանով մեծ գործ կատարած կը լինեն ու կը պարտաւորեցնեն այն խեղճուկ որբերին, որոնք սիրում են իրանց միակ օրիորդին, որպէս հարազատ մօր: Վերջապէս, թող նրանք այդ սրբազան «մայր» բառը գործադրեն բառիս բուն նշանակութեամբ և իրանց ցոյց տուած եռանդը գոնէ տարին մէկ անգամ ցոյց տան հասարակութեան, իսկ հասարակութիւնը, ինչպէս այս անգամը, կարծում ենք միւս անգամներին էլ չի մոռանայ նրանց գովելի եռանդը և իր ներկայութեամբ նրանց վարձատրած կը լինի:

Երեկոյթը վերջացաւ երեկոյեան ժամը 11-ին և հանդիսականները գոհ սրտով, աղմկալից ծափահարութիւններով ցրվեցին դէպի իրանց տները:

Զառուշ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Հեռագրով)

Պետերբուրգ, 28 ապրիլի

Նախագահում է իշխ. Վօլկօնսկին:

Ընդունվում է այն օրինագիծը, որով միջոցներ են յատկացվելու Մուղանի դաշտի 12,000 դեսեատինը ոռոգելու համար:

Դուման ձեռնարկում է բանւորական նախագծի քննութեան վիճաբանութիւնները շարունակելուն:

Պարզաբանվում են բոլոր ֆրակցիաների ներկայացուցիչները: Հարցի լուծումը յետաձգվում է:

Կարդացվում է սօցիալ-դեմոկրատների, կադէտների և աշխատաւորականների հարցապնդումը մինիստրների խորհրդի նախագահին՝ Շորապանի ոստիկանական իշխանութիւնների ապօրինի գործողութիւնների առիթով, որոնք պրիստաւ Նեմկաձէի հետ ստիպողաբար տուրքեր են առնում գիւղացիներից յօգուտ հողատէր իշխան Ամիլախվարիի՝ նրա անտառից փայտ կտրելու և նրա հողերից օգտվելու համար, որով իբր գիւղացիներից առնում են լծկան տաւարը, քանդում են տները, ծեծում ու լլկում են նրանց:

Գեգեչկօրին, պաշտպանելով շտապողականութիւնը, մատնանշում է, որ յիշեալ ոստիկանները իրանց սև գործը դեռ շարունակում են: Հռետորը ընդգծում է, որ Դուման առիթ ունի յամենայն դէպս կոնկրէտ դէպքերում պատրաստականութիւն յայտնել՝ կռիւ մղելու Կովկասում տիրող քաղաքական ապօրինութեան մթնոլորտի դէմ:

Տիմօշկինը դէմ է շտապողականութեան, բայց կողմնակից է հարցապնդումը մասնաժողովին յանձնելուն և նրան մի ամիս ժամանակ տալուն՝ հարցապնդումի իրական կողմը ստուգելու համար:

84 ձայնով ընդդէմ 7-ի շտապողականութիւնը ընդունվում է: Ակներև մեծամասնութեամբ ընդունվում է նաև հարցապնդումը:

Երեկոյեան նիստում, հերթին օգոստոսի 24-ի կանոններն են:

Մակլակովը համարեա մի ժամ տևող ճառով յայտնում է, որ մասնաժողովի մէջ նա ձայն չը տուեց հարցապնդմանը նրա համար, որ կանոնների անօրինականութիւնը տեսնում է ոչ թէ այնտեղ, ուր նրան ցոյց է տալիս հարցապնդումը: «Եթէ ընդունենք, որ մեր պետական կազմը անսահման միապետութիւն է, ապա ուրեմն ոչ մի հարցապնդման մասին խօսք լինել չէ կարող (ձայներ աջից՝ «ճիշդ է»): Միակ տեսակէտը, որով կարելի է հարցապնդմանը դէմ գնալ, չանջատվելով սահմանադրութիւնից, այդ այն է, որ պէտք է ընդունել մինիստրների համար գերագոյնս հրատարակված հասարակ հրահանգի կանոնները: Եթէ այդ այդպէս է, ուրեմն հարցապնդումը աւելորդ պէտք է ընդունել, որովհետև չէ կարելի հարց դնել այն մասին, թէ Կայսրը իրաւունք ունի՞ հրահանգներ տալ իր մինիստրներին: Իսկ կանոնների անօրինականութիւնը կայանում է նրանում, որ նրանք հրատարակված են ի գիտութիւն ընդհանուրի «Օրէնքների ժողովածուի» մէջ, բայց կառավարութիւնը նրան իր համար հրահանգ չէ ճանաչում: Հէնց այդ պատճառով էլ ստեղծվում է վտանգաւոր դրութիւն»: Այդ կանոնների հրատարակութիւնը բացատրելու համար հռետորը կանգ է առնում անցեալ տարվայ հանգամանքների վրա, երբ, նրա ասելով, մի չեղած դէպք տեղի ունեցաւ պետական կեանքում. այն է որ՝ կառավարութեան մշակած և ներկայացրած օրէնքը Կայսրը չը հաստատեց (աղմուկ աջակողմեան աթոռներում՝ «Ահա ձեզ պետական անսկզբունք վիճակի յիշատակարան». ծափեր ձախից): Մինիստրների խորհրդի նախագահը իր ճառով օգոստոսի 24-ի կանոնների վերաբերութեամբ բաւականացաւ սոսկ ընդհանուր քաղաքականութեամբ, չը բացատրելով թէ ինչու այժմ կառավարութիւնը հրաժարվել է այն բանից, ինչ որ սկզբում պաշտպանում էր: Կան խօսքեր, որոնց երկրորդ անգամ արտասանելը չէ աջողվում: Կառավարութիւնը այժմ ասաց միևնոյնը, ինչ որ սրանից երեք տարի առաջ, առաջին դումայն արձակելուց յետոյ. բայց այժմ այդ խօսքերը արդէն չեն կարող նախկին ազդեցութիւնը անել: Շօշափելով վարչական աքսորների, մամուլի կանոնների, մահվան պատժի գործադրութեան հարցերը, հռետորը գտնում է, որ բովանդակ փաստերը ապացուցանում են, որ խռովութիւնները վերջանալու չափով կառավարութիւնը դառնում է աւելի վատ և վատթար, իշխանութեան ճաշակը շարունակ բացվում է, մի խօսքով դառնում է այնպիսի կառավարութիւն, որից իշխանութիւնը բաժանվեց 1905 թ. հոկտ. 17-ին: Կառավարութիւնը, անված կրամօլայով, առանց կրամօլայի ապրել չէ կարող (ծափահարութիւն ձախից). երբ այդ կրամօլան չը կայ, կառավարութիւնը նրան որոնում է: Գործելով այդպէս, կառավարութիւնը չէ տեսնում գլխաւոր վտանգը, այն է՝ ժողովրդ. ոգու անկումը, որի բացակայութեամբ չէ կարելի ստեղծել ուժեղ պետութիւն: Երբեք Ռուսաստանը այնպէս հանգստութիւն և խաղաղութիւն չէ կամեցել, ինչպէս ներկայիս: Հարկաւոր է միայն, որ Ռուսաստանը հաւատայ, թէ կառավարութիւնը ծառայում է երկրին: Կառավարութիւնը՝ այդ չը հասկացաւ, նա անյուսալի է: Երբ կենտրոնը կը կամենայ պաշտպանել այդ կառավարութեան, նա չի կարողանայ այդ անել և միայն կը նսեմացնէ և կը կորցնէ իրան (երկարատև ծափահարութիւն ձախից):

Գօլօլօբօվը գտնում է, որ Դուման վերմիշելի ֆաբրիկա չէ, այլ օրէնսդրական տաճար, ուր պէտք է պատկառանքով մտնել: Հռետորը առանձին կարևոր նշանակութիւն է տալիս նրան, թէ հոկտեմբերեանները ինչպէս են հասկանում սահմանադրութիւնը և ինչ վերաբերմունք ունեն դէպի միապետութիւնը: Բերելով հոկտեմբերեանների ծրագիրը և նրանց կենտրոնական կոմիտէտի որոշումները, հռետորը պնդում է, որ այսպէս կոչված համոզված սահմանադրականները հանդիսանում են պարլամենտարիզմի կողմնակիցներ և ժխտում են միապետութիւնը: Յիշեցնելով նրանց երդման խօսքերը հռետորը երկմտում է թէ ինչպէ՞ս, տալով այդ երդումը միապետին, հոկտեմբերեանները, որոնց մէջ կան կամերհէրներ և արարողապետներ, այժմ այդ միապետութիւնը բացասում են (ծափեր աջից): Սակայն եթէ կենտրոնի ղեկավար կուսակցութիւնը բաղկացած է ազնիւ քաղաքական մարդիկներից, թող ուրեմն նա արիութիւն ունենայ շիտակօրէն և երես առ երես յայտնելու բազմամիլիօն ընտրող գիւղացիութեան, թէ ինքը բացասում է միապետութիւնը և ձգտում է պարլամենտարիզմի (ծափեր աջից):

«Ցոյց տուէք ձեր գրած սահմանադրութիւնը այն մեծ ռուս ժողովրդին, որ հնից ունի իր սահմանադրութիւնը, որ բաղկացած է երեք խօսքից՝ Ցարի և հայրենիքի համար (ծափեր աջից): Ասացէք, կը գայ այդ ժողովուրդը ձեր սահմանադրութեան տեսից. բայց յիշեցէք, պարոնայք համոզված սահմանադրականներ, որ ձեզ չի ներէ ժողովուրդը նրա համար, ինչ դուք արիք նրա սահմանադրութեան հետ. ուղղափառ հաւատը դուք ստորացրիք, հաւասարեցնելով նրան ուրիշ դաւանութիւնների հետ. հայրենիքը դուք ժողովրդից խլում էք, աշխատելով արմատացնել կօսմօպոլիտիզմը և վանելով երկրի տէրերին՝ գիւղացիներին. ինչ վերաբերում է Ռուսական Միապետին, դեռ քիչ է, որ դուք ձեռնմխում էք Նրա միապետութեանը, դեռ ցանկանում էք էլ շօշափել Նրա անձը: Հաշւի առէք, պարոններ, ձեր ընտրողներին, հաշւի առէք և յիշեցէք, որ կայ պատմութեան դատաստան, հասարակական կարծիքի դատարան: Վախեցէք, որ դատաստանը չափազանց խիստ չը լինի» (աջակողմեանները Գօլօլօբօվին բուռն և երկար ովացիա են անում):

Կոմս Ուվարօվը դառնում է դէպի աջակողմեանները և ասում. «Դուք նման էք այն միաբաններին, որոնք ասում էին՝ թող Թագաւորը Միապետ լինի, իսկ մենք նրա տեսնում կը շարունակենք մեր կեղտոտ գործերը». (ուժեղ աղմուկ աջից. ձայներ. «Ստախօս, սրիկայ, դուրս, անպատուաբեր է»):

Նախագահը զանգահարում է և, կոչելով աջակողմեաններին հանգստանալ, յայտնում է, որ կոմսը բացատրեց իրան, որ նա աջակողմեաններին անազնւութեան մէջ չէ մեղադրում:

Բուլատը աշխատաւոր խմբակի անունից մի բանաձև է առաջարկում՝ ճանաչել մինիստրների խորհրդի նախագահի բացատրութիւնները բոլորովին անգոհացուցիչ:

Վիճաբանութիւնները դադարել են: Զեկուցանող Շուբինսկին, ասարկելով զեկուցման բոլոր հակառակորդներին, մատնանիշ է լինում, որ մասնաժողովը մերժեց հարցապնդումը, գտնելով որ օգ. 24-ի կանոնները համապատասխանում են Հիմնական Օրէնքներին: Եթէ գործի մէջ երևայ, որ նրանք գործադրվում են ոչ օրէնքի համաձայն, այն ժամանակ միայն առիթ կը լինի հարցապնդում ուղղելու:

Ուշ լինելու պատճառով զեկուցանողի եզրակացութեան շարունակութիւնը յետաձգվում է հետևեալ նիստին: (Հ. Գ.)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, վաւերացնելով Ալէքսանդրօպօլի փոխադարձ վարկի կողոպտման գործի առիթով դատապարտվածների դատավճիռը, հնարաւոր գտաւ մահվան պատիժը փոխել հետևեալ անձանց վերաբերութեամբ. բանկի գլխաւոր հաշւապահ Արշալոյս Ալէքսանդրեանի, Ներսէս Յարութիւնեանի և Պօղոս Սաֆարեանի—ցմահ տաժանակիր աշխատանքներով, Վաղարշակ Ելոյեանի և Եղիա Մարտիրոսեանի—տասնամեայ տաժանակիր աշխատանքներով և Յակոբ Մկրտչեանի—6 տարով: Սուրէն Խանումուշեանի, Յովհ. Սիմոնեանի և Սմբատ Պատրիկեանի 15-ամեայ տաժ. աշխատանքները Փոխարքան դարձրեց 6 և 4 տարի:

—

Ապրիլի 28-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանի առաջին քրէական բաժանմունքում քննվեց «Голосъ Кавказа» լրագրի խմբագիր Վլ. Վասիլևսկու և աշխատակից [illegible] գործը: [illegible] Թիֆլիսի 1-ին [illegible] բատեսուչը [illegible] մէջ: Այս գործի [illegible] վկաներ, որոնք [illegible] Դատարանը [illegible] երկու ամիս [illegible]

Այսօր կը քննվի [illegible] լրագրի խմբագիր [illegible] գործը [illegible] մամուլի մէջ [illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասեան համալսարանի գլխաւոր կոմիտէտը դիմեց Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկերութեան, առաջարկելով կատարել տուած խոստումը, այն է՝ տալ 10,000 րուբլին յիշեալ կրթական հաստատութեան համար։ Կոմիտէտի նախագահ սենատոր Վասացին նոյնպէս դիմեց գրութիւններով Թիֆլիսի քաղաքագլուխ իշխ. Վ. Ն. Ջեզքեզօվին և Նահանգական ազնուականութեան պարագլուխ իշխ. Բագրատիօն-Մուխրանսկուն, խնդրելով այժմ ևեթ վճարել քաղաքային ինքնավարութեան և ազնուականութեան խոստացած գումարները համալսարանի համար։ Ինչպէս յայտնի է, քաղաքային ինքնավարութիւնը այդ բարձր կրթական հաստատութեան համար որոշել էր տալ 130,000 ր. միանուագ և 30,000 ր. ամեն տարի, բացի դրանից՝ յատկացնել 200 դեսեատին քաղաքային հողաբաժին։ Իսկ վրաց ազնուականութիւնը խոստացել էր առաջին անգամ միանգամից տալ 10,000 ր.։ Խնդիրն այն է, որ կոմիտէտի մէջ հարց է բարձրացել ընթացք տալ գործին. այդ տեսակէտից նա առաջին պայմանն է դնում՝ ունենալ ձեռքի տակ կանխիկ դրամներ, որոնց քանակութիւնից էլ կախված կը լինի ապագայ համալսարանի կառուցումը մօտիկ ապագայում։

— Թիֆլիս է եկել գիտական ճանապարհորդական նպատակով փիլիսոփայութեան դօկտոր գերմանացի Տ. Կլիւգէն։

— Թիֆլիսի Նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսուչը հաղորդեց քաղաքային վարչութեան, որ քաղ. տարրական ուսումնարանների սաները պէտք է ուսումնական պարապմունքներից ազատվեն քննութիւնների համար այս մայիսի 13-ից։ Քննութիւնները յիշեալ դպրոցներում պէտք է կայանան մայիսի 15—22, իսկ 23-ին ստուգվելու է դպրոցական գոյքը։

— Ինչպէս յայտնի է, մայիսի 9-ին տօնվելու է յայտնի ատամնաբոյժ Ն. Ի. Կամայեվի գործունէութեան 25-ամեակը։ Յոբելեանական յանձնաժողովը այդ առիթով որոշել է. 1) շնորհաւորել յոբելեարին պատգամաւորութիւններով, 2) կարդալ ուղերձներ, 3) հեռագիրներ և նամակներ, 4) ճաշ։

— Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան առաջիկայ ընտրութիւնների առիթով ինտելիգենտ անձանց մի խումբ մասնաւոր խորհրդակցութիւն կազմելով եկաւ այն եզրակացութեան, որ պէտք է դնել որոշ սկզբունքներ և համախմբվելով այդ սկզբունքների շուրջը՝ ըստ այնմ մասնակցել ընտրութիւններին, և ոչ նեղ կուսակցական հողի վրա։ Այդ ղեկավարող սկզբունքները պէտք է լինեն՝ բարձրացում Ներսիսեան դպրոցի բարոյական և նիւթական մակարդակի, պաշտպանութիւն մանկավարժական մարմնի իրաւունքների և իրաւասութեան ընդդէմ առանձնութիւնների հոգաբարձական մարմնի, թարմացում հոգաբարձական կազմի՝ թարմ և առաջադէմ ոյժերով, հաւասարակշռում դպրոցի եկամուտների և ծախքերի։ Առաջիկայ կիրակի կայանալու է աւելի բազմամարդ ժողով առանձին հրաւէրներով՝ խորհրդակցելու պատուիրակների ընտրութեան մասին համաձայն այդ սկզբունքների։

— Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը թոյլ տուեց հանգամանքութիւն բանալ Կովկասի փոխալքայութեան սահմաններում լուտէրական ազգաբնակութեան մէջ երեք տարի ժամանակով՝ Վլադիկավկազում լուտէրականների եկեղեցի կառուցանելու համար։

— Այսօր, ապրիլի 30-ին, Բօրսայի դահլիճում յօգուտ Ուսուցչական Միութեան կը ներկայացվի «Զարագուշակ քայլ» և «Волшебные Звуки» մասնակցութեամբ տ. տ. Մայսուրեանի, Զաբէլի, Յասմիկի, օր. Փուղինեանի, պ. պ. Յարութիւնեանի, Զաբեհի, Շահխաթունիի և ուրիշների։ Ներկայացումը խոստանում է հետաքրքրական լինել։

— Վաղը Թիֆլիսի հասարակական կլուբում (Բօրսայի դահլիճում) Գ. Խատիսեանը կը կարդայ ռեֆերատ «Ներկայ րօպէն անգլիական պատմութեան մէջ» (վերին պալատի ճգնաժամը)։ Ռեֆերատից յետոյ տեղի կունենայ վիճաբանութիւն, իսկ յետոյ գրական-երաժշտական բաժին։

— Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ այսօր երեկոյեան «Աղբիւր-Տարազի» խմբագրատանը կայանալու է վիճակահանութիւն։ Վիճակ ձգվող բոլոր առարկաները արտասահմանից են բերված։

— Ներքին Թաղավարդից (Շուշ. գաւառ) մեզ գրում են ապրիլի 26-ից. «Ամսիս 23-ից սկսած արևածագից քիչ առաջ երևում է Արևելքում Հալլէյի գիսաւորը չափազանց երկար պոչով, որը ուղղված է դէպի հարաւ-արևմուտք։ Սկզբում երևաց Արուսեակ աստղի հետ միասին, բայց օր օրի վրա աւելի շուտ է դուրս գալիս։ Ժողովուրդը սարսափի մէջ է»։

— Եգիպտոսի Կահիրէ քաղաքից մեզ գրում են, որ յայտնի հայ գրականագէտ Միքայէլ Նաթանեան նշանակվել է Միացեալ ընկերութեան Կիլիկիայի դպրոցների շրջանակի ընդհանուր տեսուչ։ Ընտրութիւնը միանգամայն աջող է։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Գարեգին Արզեանի խանութից մօտ 5000 րուբլու ապրանք գողանալու առիթով ոստիկանութիւնը, մինչև օրս կատարած քննութիւնից յետոյ, կարողացաւ ձերբակալել Գօրու գ. բնակիչ Նիկօլայ Խուդաշվիլիին, որ որոշ պարապմունք չունի, և նրա կենակից թիֆլիսեցի Օլգա Ալմազօվային։ Նրանց բնակարանում խուզարկութեան ժամանակ գտնվեց 4 արշին սև մետաքս, որ ճանաչեց Արզեանը։ Միևնոյն այս գործի նկատմամբ լոյս ապրիլի 24-ի գիշերը ձերբակալվեց թիֆլիսեցի Սօֆիա Աւետիսեանը, 65 տարեկան, որ մեղադրվում է գողացված ապրանքը թագցնելու մէջ։ Նիկօլայ Խուդաշվիլին հագած ունէր նոր ժիլէտ, որի կտորը Արզեանի խանութից յափշտակված մետաքսից է վերցված։

— Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ Աֆանասիյ Կվատաձէն ուրիշի անցագրով ապրելուն համար ենթարկվում է 500 րուբլի տուգանքի կամ երկու ամսով բանտարկութեան։

— Մօր հետ կռւելուց յետոյ կօրբօլեան թթւոտ խմեց և ինքնասպան եղաւ Օլգա Նացվալօվան, 23 տարեկան։

— Ապրիլի 28-ին V քաղաքամասի ոստիկանները շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 15 անգործ մարդու։ 1-ին քաղաքամասում պահակ զինուորները ձերբակալել են 24 հոգու։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Իգիլեցիկ գիւղ (Դիզակ), 19 ապրիլի

Ապրիլի 18-ին տեղիս ծխ. միդասեան երկսեռ դպրոցի դահլիճում, զատկական տօնի առիթով, ուսուցչի ղեկավարութեամբ, տեղի ունեցաւ ներկայացում յօգուտ նոյն դպրոցի չքաւոր աշակերտների։

Նախ ուսուցիչը համառօտ կերպով ծանօթացրեց հանդիսականներին ներկայացման բարոյակրթական նշանակութեան մասին, ապա սկսվեց ներկայացումը։

Երկրորդ և երրորդ բաժանմունքի աշակերտներից մի քանիսը խաղացին տիկ. Վ. Դաղեանի «Բարև է Սուրիկը» 2 գործ. մանկական պիէսը։ Ընդհանուր առմամբ խաղն անցաւ բաւարար։

Դահլիճը լիքն էր հոծ բազմութեամբ։ Հանդիսականների թիւը այնքան շատ էր, որ թէ տոմսակների սպառվելուց և թէ տեղ չը լինելուց՝ նրանցից շատերը մնացին դրսում։ Ներկայացումը տևեց մինչ գիշերվայ ժամը 12-ը։

Ծնողներն ու ժողովուրդը գոհ սրտով հեռացան դպրոցից։ Զուտ արդիւնք մնաց 4 ր. 25 կ.։

Հայրապետ Ղազարեանց

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անդրէաս Բաբխուդարեան. «Գործնական ձեռնարկ մեղուաբուծութեան». 26 նկարով. հրատարակութիւն Ադոլֆ Դիսմայի. Թիֆլիս. 1910 թ., գինը՝ 25 կ.։

Մօտ օրերումս լոյս տեսաւ Ա. Բաբխուդարեանի կազմած «Գործնական ձեռնարկ մեղուաբուծութեան» գրքոյկը, որ թէև համառօտ, բայց և այնպէս բաւականաչափ ճիշդ հասկացողութիւն է տալիս գիւղատնտեսական այս ճիւղի մասին։ Սկսնակ մեղուապահը նրա մէջ կարող է գտնել այն բոլոր ցուցմունքները, որոնք կարևոր են նրան մեղուանոց կառավարելու համար։ Գրքոյկի մէջ կան տեղեկութիւններ թէ մեղուների ընտանիքի կազմի, թէ մեղուապահական աշխատանքների և թէ փեթակների որպիսութեան մասին։ Անշուշտ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ու ցուցումներ դժուար էլ էր տալ այնպիսի մի փոքրիկ գրքոյկի մէջ, ինչպիսին է «Մեղուաբուծութեան գործնական ձեռնարկը»։ Հեղինակի պարզ և դիւրըմբռնելի լեզուն, պարզաբանող նկարների առատութիւնը և նիւթի կանօնաւոր դասաւորութիւնը հիմք են տալիս յուսալու, որ այս գրքոյկն իր բովանդակութեամբ և մանաւանդ էժան գնով կարող է մատչելի լինել մեր գիւղական դասակարգին և որ գիւղացի գրագէտ անձինք՝ գնելով և ուսումնասիրելով գրքոյկը՝ կարող են մեծապէս օգտվել նրանից։

Ա. Մ.

—

Ա. Աթանասեան. «Հողի պարարտացում», Թիֆլիս, 1910 թ., գինն է 15 կոպէկ.։

Ամփոփ, 32 երեսից բաղկացած, ներկայ գրքոյկը շօշափում է մեր գիւղական ժողովրդի համար կարևոր և ժամանակակից խնդիրներից մէկը, այն է հողի պարարտացումը։

Սակաւահողութիւնը, որ ներկայանում է իբրև ընդհանուր երևոյթ մեր գիւղական շրջաններում, պարտաւորական է դարձրել հողի բարւոքման, հողի բեղմնաւորման, հողի պարարտացման հարցերը։

Աթանասեանը իր գրքոյկի մէջ բացատրում է հողի ուժասպառ լինելու պատճառները, դասաւորում է պարարտացման եղանակները որոշ սիստեմի և յետոյ խօսում է պատարտացման նիւթերի գործադրութեան մասին։

Բացատրութիւնները մատչելի են և գործնական։

Ներկայ գրքոյկը անուանված է առաջին գրոյց։ Աշխատասիրողի խօսքով՝ զրոյցները լինելու են նուիրված իւրաքանչիւրը գիւղատնտեսական որևէ ճիւղի կամ հարցի՝ ամփոփված փոքրիկ գրքոյկներում։ Իսկ բոլոր գրքոյկների ժողովածուն կը կազմի երկրագործութեան մի ամբողջութիւն։

Գրքոյկը ունի մի քանի նկարներ, որոնք բացայայտում են պարարտացման տուած օգուտները։

Ա. Ք.

—

Ս. Տիմօֆէեվ, „Соя, ея культуры и примѣненіе въ Зап. Закавказьѣ", 1910 г.

Լ. Ղուկասեանց „Результаты опытныхъ посѣвовъ гаолана, чумизы и сои", 1910 г.

Սօեա բոյսը, որ նման է մանր լօբիին, վերջին տարիներում սկսեց մուտք գործել եւրոպական տնտեսութեան մէջ։ Նրա հայրենիքը Հեռաւոր Արևելքն է՝ Ճապօնիան և Մանջուրիան։

Սօեան ունի մեծ սննդարարութիւն և պարունակում է առատօրէն թէ իւղային և թէ ճերմակուցային մասեր։ Նա յարմար է և անասունների համար՝ իբրև խոտաբոյս։

Այս փորձերը, որ արել են Տիմօֆէեվը Քութայիսի շրջանում, իսկ Լ. Ղուկասեանցը Վլադիկավկազի շրջանում, ցոյց են տալիս, որ սօեան կարող է աջողութեամբ բուսնել թէ Անդրկովկասում և թէ Հիւսիսային Կովկասում։

Լ. Ղուկասեանը փորձել է նոյնպէս գեաօլանի և չումիզի մշակութիւնը և ստացել է լաւ հետևանքներ։ Այդ բոյսերը բերված են Մանջուրիայից. նրանք տալիս են չափազանց առատ բերք։ Այդ բոյսերի սերմը, որ կորեկի նմանութիւն ունի, աւելի յարմար են կենդանիների կերակրելու համար։ Բոյսերի ծղօտը փոխարինում է յարդը և խոտը։ Այդ բոյսերը Մանջուրիայում շատ յարգի են. բայց արդեօք հաւանութիւն կը գտնեն նրանք մեր գիւղացիութեան կողմից. այդ դժուար է ասել ներկայումս։

Ա. Ք.

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մենք ստացել ենք հետևեալ նորագոյն հրատարակութիւնները. 1) «Արմէն ու Ցաթման» Շահ-Պարոնի, պատմ. դրամա 5 գործ., Ալէքսանդրօպօլ, 1909 թ., էջ 133, գ. 25 կ.։ 2) «Էջմիածնի արդարութիւնը», Ա. մաս, Բենիկ վարդապետի, Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 65, գ. 25 կ.։ 3) Սահմանադրական կառավարութիւններ», Ա. մաս, Յ. Յ. Զագմագճեանի, Բօստոն, 1910 թ., էջ 209, գ. 25 սէնթ։ 4) «Arméniens et jeunes-turcs, les massacres de Cilicie», A. Adossidès-ի, Պարիզ, 1910 թ., էջ 142, գ. 2 ֆր.։ 5) «Մասնական պատմութիւն հայ մեծատուններու», 1400—1900 թ., Յ. Գ. Մ.-ի, Բ. տպագրութիւն, Կ. Պօլիս, 1910 թ., էջ 185, գ. 10 դրուշ։ 6) «Ցայգալոյս» (արձակ էջեր), Ռուբէն Զարդարեանի, Կ. Պօլիս, 1910 թ., էջ 230, գ. $7^1/_2$ դրուշ։ 7) «Կաւէ արձաններ», I Յարութիւն Շահրիկեան, բազմաթիւ ծաղրանկարներով, Արամ Անտոնեանի, Կ. Պօլիս, 1910 թ., էջ 80, գ. $7^1/_2$ դրուշ։ 8) «Գիսաւորները տիեզերքում» Մակար Զմշկեանի, պատկերազարդ, Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 64, գ. 20 կ.։ 9) «Գիսաւորները», հրատարակ. Պ. Պալենց գրատան, պատկերազարդ, Կ. Պօլիս, 1910 թ., էջ. 94, գ. 5 դրուշ։ 10) «Տարակ Տարօնոյ» (ազգ. երգարան), հրատ. Կիւրեղ Բրինձեանի, Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 338+29, գ. 60 կ.։ 11) «Վարդան Սպարապետ», Քամալեանց Ս.-ի, Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 72, գ. 30 կ.։ 12) «Փոքրիկ Հարրիի պարտէզը», պատկերազարդ, Ռիդայի, թարգ. ռուս. տ. Աշխէն Բաշինջաղեանի, մանկակ. հրատարակ., Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 64, գ. 15 կ.։ 13) «Տեղեկագիր Հայոց Ազգագր. Ընկ. 1906—1910 թ. գործունէութեան», Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 18. 14) «Տեղեկագիր և հաշիւ Բագուի Հայոց Կուլտ. Միութեան 1907 թ. եօթն ամսվայ և 1908 թ. գործունէութեան», № 2, Բագու, 1909 թ., հայերէն և ռուսերէն լեզուներով։ 15) «Ազգագրական Հանդէսի» 1910 թ. № 1-ը (XIX գիրք), Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 207. 16) «Աղուէսն ու արջը», ժողովրդ. հէքիաթ, Աթ. Խնկոյեանի, ձրի յաւելուած «Հասկերի», Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 16. 17) «Հասկեր», մանկական ամսագրի 1910 թ. № 4-ը (ապրիլ)։ 18) «Աղբիւր» մանկական ամսագրի 1910 թ. № 4-ը (ապրիլ)։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թաւրիզ, 26 ապրիլի

Պարսկաստանի ազատագրութեան գործի համար զոհված մարտնչողների վրա Թաւրիզում կառուցվող «եղբայրական գերեզմանի» օգտին ստացվել են շնորհակալութեամբ հետևեալ գումարները.— Իջլալ-ուլ-Մուլք 20 թուման, Մուսաակի-Սալթանէ, Գիգօ, Ասլան, Շահ-Սուլթան 3-ական թում., Հէյդար-խան 5 թում., Միր Թէյմուր, Մահամմադ Թաղի-խան, Աւարա, Հայկ, Մուզզաֆֆեր-խան, Հաջի Ալի-աղա, Հաջի Ահմէդ Հասան Ալիզադէ, Հաջի Հաջիաղա 2-ական թ., Նայիբ Իբրահիմ, Հասան աղա, Միրզա Ալի Աքբար 1-ական թ., ընդամենը 56 թուման, Իսմայիլ խան 1500 հատ կարմիր աղիւս։

«Եղբայրական գերեզմանը» աւարտված չը լինելու պատճառով շարունակվում է նուէրների ընդունելութիւնը։ Նրա աւարտվելուց յետոյ հրապարակապէս մանրամասն հաշիւ կը տրվի նուիրատուներին։

Ս. Բանուրեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Պարիզ, 24 ապրիլի (Ն. տ.)

Ապրիլի 23-ին Պարիզի հայ գաղութը տեղիս յայտնի ճաշարաններից մէկում, ի պատիւ Շիրվանզադէի 30 ամեայ գրական գործունէութեան և նրա՝ Պարիզից հեռանալու առիթով, տուեց մի հանդիսաւոր ճաշկերոյթ։ Գաղութի բոլոր դասակարգերից ներկայացուցիչներ կային մօտ 80 հոգի։ Սեղանի կառավարիչներն էին՝ տ. Աննա Մելիքեան և Միհրան էֆ. Յովակիմեան։ Յայտնի գրագէտ և բանաստեղծ Ա. Չօպանեան մի շատ հմտալից և հակիրճ ճառով բացատրեց Շիրվանզադէի կատարած դերը՝ իբրև վիպասան և իբրև դրամատուրգ հայ աղքատիկ գրականութեան համար։ Հայասէր պրոֆ. Մակլէրը ֆրանսերէն կարդաց իր գրած յուզիչ ճառը և Շիրվանզադէի՝ ֆրանսերէնի թարգմանված գործերին ծանօթ լինելով՝ շատ գովական խօսքեր արեց և աւելացրեց մօտաւորապէս այս խօսքերը. «Այսօրվայ մեր մատուցած մեծարանքը բարոյական քաջալերութիւն և սկզբնաւորութիւն է այն երախտագիտական բուռն ու խորին գիտակցութեան, որ հայութիւնը պատրաստվում է ցոյց տալ ձեզ Կովկասում»։

Նոյնպէս յուզիչ ճառեր խօսեցին հայր Մ. վ. Մաքսուտեան, Վռամշապուհ ք. Քիպարեան, Գասպար Իփէկեան և ուսանողութեան կողմից խօսեց ուսանող Կիւլպէնկեան։ Արհեստաւորների կողմից խօսեց՝ արհեստաւորաց միութեան նախագահ Սաղաթէլեան։

Շիրվանզադէն մի ընդհանուր ճառով պատասխանեց և շնորհակալութիւն յայտնեց։

Ճաշից յետոյ կայացաւ համերգ և պարեր։ Օր. Մարգարիտ Բաբայեան նուրբ արուեստով ու խոր զգացումով երգեց հայկական ժողովրդական երգեր։ Փայլուն ապագայ խոստացող տենոր Ար. Շահմուրադեան երգեց «Հայաստան երկիր դրախտավայր» և «Տօսկա» օպէրայից մի կտոր կատարեալ աջողութեամբ։

Կովկասեան պարեր պարեցին ի միջի այլոց շատ աջող կերպով քանդակագործ Գիւրջեան և սրա ամուսին պիանիստ տ. Հայկանուշ։ Երեկոն անցաւ շատ ուրախ։

Փ. Թէրլէմէզեան

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.։ Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № $^{74}/_{75}$ 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.։ Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երեւան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^7/_8$ 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.։ Մարդատար № $^9/_{10}$ 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ (այս գնացքը Բաթում չէ գնում)։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.։ Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № $^{72}/_{73}$՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № $^9/_{10}$ 8 ժ. 8 ր. երեկ.։ Մարդատար № $^7/_8$ 6 ժ. 28 ր. առաւ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՅ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—$9^1/_2$—1 ժ., պլօմբներ և արհեստական ատամներ։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՅ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—44

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւ. ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փ. № 16.
Տելեֆօն № 40.
(Ե. ու. կ.) 984. 100—82

ԲԺԻՇԿ
Խ. Բ. ՄԵԼԻՔ-ԷՅՆԱԹԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև 10-ը, երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը։
Կոչնիևսկայա փ., № 6, «Վէտցել» հիւրանոցի մօտ։ (Ե. հ. շ.) 955. 100—85

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս է տեսել
Հայոց Ազգագրական Ընկ. հրատարակութեամբ
պատկերազարդ
Ազգագրական Հանդէսի
1910 թ. № 1. (XIX) գիրք.
1 գրքի գ. է 1 ր. 2-ի՝ 3 ր., 4-ի՝ 5 ր.։
Դիմել՝ Въ редакцію „Азгагракан Андесъ" Тифлисъ, Вельяминовская 14.
(Հ. ու. կ.) 5—1

(П. 42934) 446. 10—3

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
Թիֆլիսից 40 և 50 վ. հեռաւորութեան վրա (երկաթուղ. և խճուղ. հաղորդակցութիւն)
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՔՆԵՐ
Դուշէթի գաւառում—Մչադիժվարի՝ 1523 դես. հանդերձ կալուածատիրական շինութեամբ։ Գօրու գաւառում—Օկամի՝ 120 դես. և Շերտուլի՝ 208 դես.։ Բօրչալուի գաւառում—Ֆախրալօ՝ 812 դես. հանդերձ շինութեամբ, Սարկինէտի՝ 1000 դես., Ֆախրալօյեան անտառը՝ 1830 դես.—կաղնի, հաճարի և բոխի ծառերով։
Մանրամասնութիւնները և այլ տեղեկութիւնները ըստ պահանջման։
Հասցէագրել՝ С.-Петербургъ, Мойка 81. Кн. А. И. Багратіону-Мухранскому.
(Ե. ու.) 465. 3—2

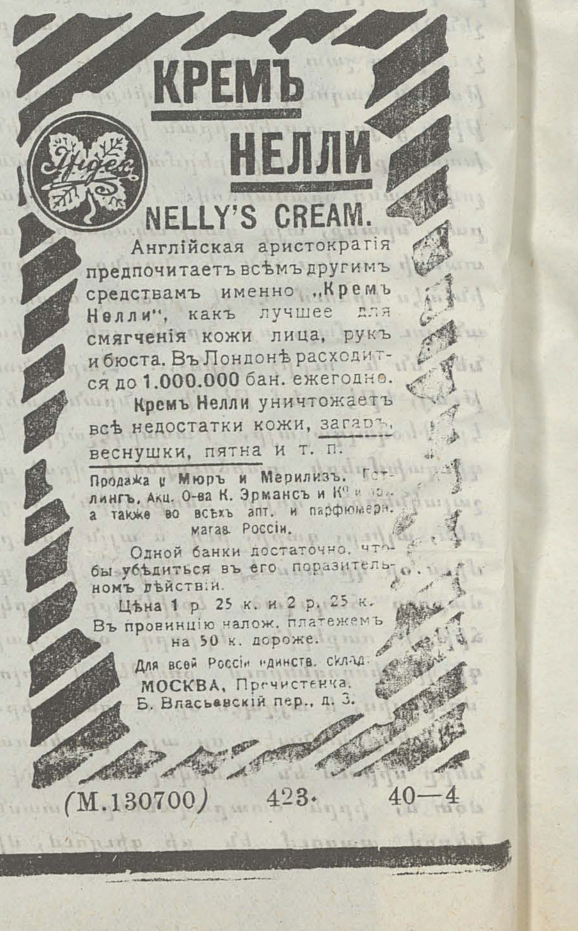

(М.130700) 423. 40—4